

Pronikavě zazněly zvonky nad hrobníkovým domkem, silnicí přirachotil umrlčí vůz a za ním dlouhá řada najatých i vlastních kočárů. Umrlčí vůz byl pokryt sukmem, krajky a třapci, z kočárů vylézající lidé byli skvostně ošaceni – odbýval se tedy pohřeb boháčův. Nezdržel jsem se ani déle při něm, vždyť při pohřbu bohatých bývá příliš mnoho lži a konvenienčí a někdy pláčou jen služky, jež smuteční šat zdarma obdržely; jen při pohřbu chudého, jenž ztratil život zároveň to jediné ztratil, co měl, bývá usedavý pláč, rozrývající bol, pravé přátelství, soucit – poesie. A po pohřbu vymýtí hrob boháčův svými kryptními zděmi, těžkými pomníky, tituly a špatnými verši všechnu poesii a tato obléává v hřbitovním rouchu svém jen osamělé, polozapadlé hroby a chudé černé kříže, na nichž neumělá ruka rozředěnou křídou lebku, kosti a přelomenou svíci namalovala.

U vchodu tlačilo a hádalo se as dvacet bab – – česká literatura – Douchovi žebráci! –

Malý kostelíček na nejprvnějším hřbitovu dokazuje dosti zjevně svým nepatrným objemem, že není pro množství živých lidí vystavěn, a kostelní slavnosti, kázání atd. odbývají se nejspíše všechny pod širým nebem, na rozsáhlých, květoucích sádech, pod jejichž květnatou prstí se už více lidí svorně směstnalo a srovnalo, než zde nahoře ku některému stejnému cíli nebo ku nějaké stejné myšlence se kdys srovnati dalo. A ty hřbitovní sady volšanské rostou a šíří se vždy dále a dále, pokrývají vždy větší část návrší a proměňují živící pole v mrtvé pohřebiště, posázené sice pestrými květinami a stromy, zároveň však také mrtvými kameny a kříži na znamení, že ti zde dole už samy sebe vykoupili.

Podivné myšlenky křižovaly se mým mozkiem, když jsem mezi hroby dále krácel. Myslím, že se vůbec každého navště-

vovatele zmocní podivný cit, když na hřbitov vkročí. Vzduch je zde zcela jiný, nasycenější, prsa naše se ouží, lebka klesá a divná reflexí, bolné rozechvění zmocní se i nejpovrchnějšího, nejjednoduššího člověka. Zde je toliko místo bolestných reflexí, humor nenalezá nikde místečka, kde by se zakotvil, a rozmar náš nevyjasní ani ty pestré, bezvonné květiny. Kde nalezně humor a smích na hřbitově, pochází buď od lidí otupělých, smrtí svých bližních se živících, buď z prsou živých, hroby však skrývajících, a divoký ten vtip, jenž z takových uštvavných prsou vychází, dojme se tě jako z květnaté prsti vyčnívající holá kost.

A jakž by netížila žijícího člověka, který svou jistě-nejistou budoucnost zde spatřuje, myšlenka smrti, myšlenka toho, co *bylo*? Pokud žijeme, jsme se svými myšlenkami vždy více v budoucnosti než v minulosti neb přítomnosti; i umírající stařec očekává ještě něco, co mu budoucnost poskytnout má, co mu svět posud dlužen zůstal. Kolik žilo posud takých lidí, již zcela uspokojeni ve hrob sestupují? A nejsou-li právě ti nejnešťastnějšími, kteří s touhou poslední svůj okamžik očekávají?

Do života jsme uvrženi bez vlastního přání, bez vlastní viny, a proto také má každý na život veliké nároky. Jedni rostou toliko tělesně, rozvinují se pouze smyslně, neznají jiných tužeb než čistě materiálních, naivních a ti lidé cítí ubývání svých sil s mnohem výdatnější lhostejností než lidé takoví, kteří duchem svým se výše vyšinuli a při nichž každé nové poznání zase nové přání a nový nárok na život vzbudilo. Žijou-li onino při sklonku svých dnů z minulosti, mají tito vždy ještě řadu tužeb před sebou. Mezi vzdělanci a zvláště mezi těmi z nich, kteří nejen to, co lidstvo posud učinilo, poznali a zažili, ale i sami výdatněji než ostatní ku dalšímu rozvinu dějin lidstva přispívají neb přispěti by mohli, nalezneme přemnohé, kteří umírají bez přesvědčení, že vyplniti mohli, čeho sobě přáli. Patříť k tomu zvláštní shoda přejících okolností, musíť člověk jaksi v pravý okamžik a jistých okolnostech se narodit a jeho záměry nesmějí se nikde příliš protivit zájmům bližních, zájmům duševně neb materiálně mocnějších spolubojovníků. O vyplnění *všech* plánů jednotlivcových a všech podrobností

jejich nedá se ovšem *nikde* mluvit, stavíť nám příroda jisté meze a musíme *vždy* ostatním bratrům svým ve mnohém ustoupiti.

Každý vzdělanec musí si hrob teprve zasloužit, a protož bývá tento jedněm odměnou, druhým hrůzou. Na sklonku života, ba skoro teprve na márách nechá se ustanovit, komu dán klam a komu pravda. Každý žije ale toliko život jeden, a kdo žil mylně nebo nešťastně, nevidí žádného napravení před sebou. Strašný den poslední, ve kterém bychom přesvědčení nabyli, že jsme ničeho nedocílili a že den pohřbu bude posledním dnem naší památky; jaká odměna ale, můžeme-li si s povznešením připomenouti, že dlouho – dlouho naše památka nevyhyne, jelikož to, co jsme způsobili, trvanlivou cenu má! Velcí lidé měli by se po smrti co všeobecnou známkou tím vyznačovat, že by se jim napsala na nadhrobek Goethova slova:

*Es wirkt mit Macht der edle Mann
Jahrhunderte auf seines Gleichen,
denn was ein guter Mensch erreichen kann,
ist nicht im engen Raum des Lebens zu erreichen;
d'rum lebt er auch nach seinem Tode fort,
und ist so wirksam, als er lebte;
die gute Tat, das edle Wort,
es ist unsterblich, wie er sterblich strebte!*

Kolik ale došlo snažících se lidí k cíli, jaký se krásnými těmito verši vyslovuje? Dějepis vypočítává ovšem tak bohatou řadu podobných mužů, že přesvědčení jsme o pravdě výroku: „Každý národ má tolik velkých mužů, kolik zasluhuje, a lidstvo si jich tolik vychová, kolik potřebuje.“ Pokrok lidstva jest ale stálý boj a sláva vůdců kráčí po tisíci mrtvol bojovníků třeba velkých, méně ale šťastných. Ostatní lidstvo jest při tom budování naší budoucnosti jaksi trakaříkem, někdy i mezkem nesoucím nesmírné tíže a žeroucím bodláčí. Mnoho, ba přemnoho lidí nepřijde ani k uvědomění svého určení a svých práv, a mnohý nabude teprve pevné povahy, když ve hrob sklesnul.

Památka jednotlivých pro všeobecnost zcela nepatrných lidí se ovšem také uchovává ve užším kruhu rodinném, když i ne ve kruhu velké rodiny – lidstva. Více než rozumu podléhá člověk srdci a s větší radostí i ochotou postavíš pomník na hrob své milenky, matky, svého otce, bratra nebo přítele, byť by i zcela nepatrní takto byli, než s jakou ku pomníku přispíváš, který se největšímu velikánu, jenž svůj život myšlence obětoval, postaviti má. Myšlénka smrti, doléhající na člověka při pohledu na drahého mrtvého, jest příliš strašna, než aby se jí člověk brzy zbaviti nechtěl; zakryje rychle hrob, pokryje ho drnem a květinami, postaví pomník s jménem a s tituly a utvoří si takto živější a méně dojemnou památku, než jakou by mu odevřený nebo holý rov poskytnouti mohl. „Odevřený hrob s mrtvolou ve svém lůně nazývám poddutým zrcadlem, sbírajícím paprsky života a bolesti v jediný palný, stálý bod. Zvýšený hrob, jenž všechno zakryje, jmenuju zrcadlem povýšeným, rozptylujícím zase paprsky, a člověk zapomene plakati a přemýšleti a rozplyne zase v předešlý svět,“ – praví Jean Paul.

Nepomyslíme později už ani, že růže, jimiž drn obsypáváme, toliko na mech padají, že květiny, jež sázíme, toliko na povrchu zůstávají, dole ale že hniloba svůj stan má a že vrby a kaliny kořeny svými snad práchnivějící srdce objímají. Ptáček, který si na kalinu zasedne a z vlastního života se radujíc si prozpěvuje, jest nám poslem z onoho života, pohne nás k slzám a smiřuje nás zase. Zvláště u nás Slovanů, již tak ouzce s přírodou spojeni jsme, musí flora nadhrobní velikou úlohu vykonávati. Nenecháváme ale ptáčka na kalině samotného zpívati a útěchu nám podávati – my Slované přejeme s ním, náš lid neuznává smrti a věří v obcování se zemřelými i v duchy, ano klade i těm zesnulým zpěvné odpovědi do úst. Známý jsou slovenské pláče za pokrevnými, známo tak zvané „vyhladanie nad mrtvým“, znám smutek skličující celou rodinu při ubírání se na věčnost jednoho úda jejího, zvláště ale skličující rodiče zůstavující ještě nevychované „do člověčenstva nepřivedené“ sirotky. Nechcem a nechcem věřit v smrt a příroda musí být stálým pojídlem mezi zemřelými a pozůstalými. Slovan sobě

i předpisuje, jaký hrob mu připravit, co kolem něho nasázeti mají:

*Sypte bratia, sypte bratia, vysoku mohylu,
nechaj každý o tom znaje, ščo z kochania hynu ;
posadit my, moji sestry, v holovach kalinu,
nechaj každý o tom znaje, ščo z kochania hynu ;
budut ptaški prilitaty, kalinoňku jisty,
budut meni prynosyty vid myloji visty.*

Květiny a stromy nad hrobem musí se pěstovati, aby nezašly; je to s nimi jako s oním milencem zanechaným věnečkem, o němž se zpívá:

*Keď on bude zvädlý, to som dorúbaný,
a keď bude suchý, to som dostrielaný,
keď sa nepremení, vedz, že som ja zdravý.*

Kdyby kalina vadla, churaví mrtvý jistě ještě v hrobě!
„Dítě dovede sobě jako občan ochranovský* lehko svůj hřbitov v zahradu přestrojiti. Odrostlý zase zakládá si v zahradách hroby, jako to jindy židé činívali,“ praví Jean Paul na jiném místě. Opomineme-li druhou část tohoto výroku, jenž vyplývá z rozervanosti pocházející z mezer mezi tužbou a skutečností, vysvětlíme sobě lehce část první. Dítěti je život i smrt stejně nerozluštěnou záhadou, protivy se u něho rychleji a mocněji střídají, a proto také zatouží v nejšťastnějších okamžicích po hrobu, hroby jsou mu „visutými zahradami Semiramidinými“ a bujností překypující jinoch vrhá se lhostejně v boj na život a na smrt. Jelikož ale člověčenstvo co do citu nejspíše věčně dítětem bude, budou i hřbitovy zahradami, pokud hřbitovů vůbec stávat bude. S citem je to jako s jarem, jako se slavíkem a jako s lyrickými písněmi – narodí se s každým člověkem zase znovu, prokvěte své jaro, prozpívá své touhy a dochová jednotlivé květy, dokud srdce v smrtelném spánku ne-
utuhne!

* Herrnhut.

Takové a podobné myšlenky křižovaly se mým mozkiem, mezitím co přítel H. nadhrobek *Kalinova* hrobu mlčky kreslil. Jak podivně dojíká nadhrobek ten hole strmící! Kolem ani stromku na mnoho sáhů, jen tráva vlní se po hrobech a z ní vyčnívá pařez z pískového kamenu urobený, sukovitý a jen jednotlivými lístky ozdobený. Na pařezu leží kniha pokrytá obrazem poloměsíce a hvězdy a ověččená vavřínem; v rozložené knize čteš zlatým písmem *Mína Jaroslavovi*. Vhodnějšího nadhrobku nemohlo se věru velikému tomu epigonu dostat! Životní jeho touhy a plány rozkládaly se v bujný, mocný strom; náhlá smrt však zdrtila a zlomila dub ten pyšný, zbyl jen zbytek malý a nepřiliš patrný, ukazující však přece neobyčejnou sílu, která v něm byla spočívala. O Kalinovi vypravují nám všichni jeho současníci, že ve vědě i v básnictví po nejvyšším toužil a nejvyššího také dosáhnouti s to byl; co však do veřejnosti z jeho pozůstalosti se dostalo, nemůže nám ho v této jeho všestrannosti objevit. Kalinovy básnické spisy jsou sice bez odporu důkazy nevšedně mocného ducha, podobají se ale spíše bujným výtvorům, skaliskům a roklím romantické krajiny nebo odpadkům v dílně velikého řezbáře než dokonalým, všestranně uspokojujícím a dopodrobna vypracovaným sochám a soškám.

Neznal jsem ovšem Kalinu osobně, myslím ho sobě ale dle jeho básní co samotáře, jež bujná fantasmie k látkám nejpříkřejším a nejbizarnějším zavedla; tatáž fantasmie, která básníka toho i po krajinách jazykozpytných ku krajnostem zanesla, utvořila pak ku bizarní látce také bizarní formu, utvořila sochu indických pagod, při níž myšlenka sice veliká a krásná, symbolické provedení však až do nejdrobnějších arabesk příkré, zvláštní, ba i nepěkné. Forma Kalinových básní je často hrubá a i jednotlivá slova, tyto arabesky myšlenky, jsou kvůli mocné symbolice někdy až příliš hledána. A přece i zvláštnostmi těmi působil Kalina a vypravuje se, jak jistého dne v malém jednom krámku Dominikánské ulice na *deset tisíc* exemplárů jeho *Kšaftu* se rozprodalo a mnohem více se odbýti mohlo, kdyby nebyl až úřední zákaz další zamezil.

Zde leží tedy také jeden z našinců, také jeden z našich pěvců,

o kterém se říci může, že cíle svého nedošel – že „*marně žil*“. Nežil však proto marně, že by síly jeho duševní nebyly dostačily a dodržely, ne – *tělesní* toliko síly byly dříve zlomeny, než vládnoucí jimi duch ku úplné zralosti své dojíti mohl. Nesmírný to rozdíl mezi ním a mezi těmi, již marně žili proto, že sílám svým duševním více důvěřovali než důvěřovat směli. Poslednějších nešťastníků bývá mnoho, velmi mnoho – zvláště mezi básníky. Básnictví má obrovskou moc a přitažlivost do sebe. Velmi mnozí nechají se zaslepiti někdy okamžitým štěstím, někdy přeceňováním samých sebe – býti a slouti básníkem zaslepí je tak dalece, že všechno rozvažování a všechna praktičnost mizí, že se potácejí na dráze skluzké a mlhovité, až konečně sklesnou. Jsou to mušky obletávající jasný plamen, nemající však ducha dosti plamenného, aby v ohni nejen obstály, ale silnější ještě z ohně zase vyšly!

Pravý opak básníka Kaliny, a to opak v každém takměř ohledu, byl *Josef Jungmann*, odpočívající na třetím hřbitově.

Byla nastala doba tmy a smutku po Čechách, vlast naše byla pusta a prázdna a národ náš vznášel se nad propastí. Duše jeho byla až k smrti utrmácena, prsa jeho se sotva pozdvihovala – neboť řeč, prsou dech, ztrácela se vždy více a více, skrývala se vždy více v tajné úkrytí a nevědělo se ani, je-li vůbec ještě života schopna a květu. Tu narodili se nám mužové velkého srdce, mocného ducha a mocnější ještě vůle. V srdci jejich vyšlehla záře nekonečné lásky k umučenému národu, v duchu jejich zrodily se plány, jak by národu tomu pomoci se dalo, a vůle jejich dovedla toho, že plány uskutečnění svého došly. Národ byl po těžké nemoci, sláb jako dítě; musilo se podle toho s ním zacházeti. Především jednalo se o to, aby se vyzkoumalo, jaké síly a jaké schopnosti v něm ještě spočívají, aby všechno, cokoli ještě zbývalo, souborně se před oči vůdců postavilo. Na základě toho, co ještě zachováno, mělo se pokračovati u vychování slabého toho dítěte a u posílení uzdravujícího se nemocného. Práce byla veliká, duchové ale mocni; jiskry duševního života kmitaly se vlastí, spojovaly se v silnější věštné ohně, tma prchla a kolem nás učiněno jest světlo. Národu vracen jazyk a jím i dar, že po-

rozuměl samu sobě, že sama sebe odchovati – že dítě to světem dráhu si klestiti mohlo, „do člověčenstva přivedeno“ bylo.

Že Jungmann mezi těmito vůdci nejpřednější snad místo zaujímá, jest příliš známá, jelikož vděčně uznaná věc. Nadšenému tomu muži byla vlast „říší nebeskou“ a on sám jediný vystavěl pílí svou kolem ní obrovskou zeď, k níž nalámal mramoru na půdách požehnaných krajů. Mramorový nadhrobek jeho pověčného lože jako by jedním z těch balvanů byl, jimiž drahou vlast ohradil.

Několik kroků od Jungmanna leží soudruh jeho *Čelakovský*. Ani kaménku, ani křížku nezvěstuje jména; povýšená země svědčí jedině, že zde vůbec někdo leží. Nikdo nebyl a není uznán výše Čelakovského, žádný básník se necenil a někdy i nepřeceňoval tak vysoko jako tento nejdokonalejší napodobitel národních zpěvů a nejhlubší znatel slovanského ducha, a přece se po jeho smrti ani nadhrobku nedostane, který by zvěstoval, kde odpočívá po vítězné cestě. Ostatně mne kdosi ubezpečoval, že přece stává několik lidí – nevím, zdaž mezi příbuznými nebo přáteli –, kteří skutečně posud ještě vědí, kde Čelakovský leží.

V nejdolejším levém koutě čtvrtého a posledního hřbitova vystupuje zvláštností i výší svou nápadný nadhrobek; jest vyveden z pískového kamenu na způsob slovanských mohyl a na něm skví se v zlatém kruhu jméno *Šebestián Hněvkovský*. Dojem celku jest harmonický – nadhrobek ve formě dávno zapomenuté a na něm jméno muže vzdáleného nám už poněkud svými výtvary i časem a od mnohých už zapomenutého. Už roku 1842 napsal Hněvkovský, předeslav zprávu o tom, že *on* vlastně Antonína Puchmýra a Vojtěcha Nejedlého, „kteří zcela němčině se byli oddali, k vlasti obrátil“, podotknuv, že psal básně v duchu národním, kteréžto „zkoušky, které vlast jistě přecenila, národ tak podjaly a naň oučinkovaly, že jejich prozpěvování po všech krajích slyšeti bylo, což se později i s Děvínem stalo, kde se nejen rapsodie z něho deklamovaly, ale i muži se nacházeli, jako p. Slad..., kteří celý nazpaměť uměli a při hostinách celé epizody z něho přednášivali“, –

sám následující slova: „To zde neuvádím, aby snad budoucnost více ceny pracím těm přisoudila, než jim náleží, nýbrž že mnozí mé a druhých členů oučinkování na národ v zapomenutí uvrhují.“ –

Držíme-li se levé té strany při zpáteční své cestě, najdeme na druhém hřbitově ve zdi jednoduchou černou tabulku a na ní *Karel Havlíček a jeho choť Julie*.

Bylo to po Dušičkách, když jsme hřbitov navštívili, a na širokém rovu ležely zde čtyry věnce.

„Škoda, že není stafáže nějaká,“ – litoval kreslící H. – „Ach, – přece něco! – zde za rovem alespoň kopřiva!“

Ano, Havlíček psal ostře a mocně, jeho sloh byl někdy bleskem, někdy kopřivou – kdo však chce o *něm* psát, musí vybrat péro jemné a tenké.

Jan Neruda

OBRÁZY ŽIVOTA 1. ledna 1860

K R A K O N O Š

Humoristický almanah na rok 1860
Nákladem Josefa Vilímka
Pořadatelé Kouble a Drahoňovský

Dobré humoristy může jen šťastný národ mít. Okolnosti rozhodnou při humoru především, a nikoli pouhé nadání, jež teprve právě těmi příznivými okolnostmi rozvinouti se musí. Kde není příznivých poměrů, kde není ruchu a přirozeného vyvinování, není také rozmaru, a tedy také ne humoru. Jedná se zde ovšem o humor ten, který v plodech literárních se osvědčuje a odbor plodů humoristického směru ostatním odborům literárním po bok stavěti má. Každý vzdělanec cítí příliš dobře s sebou i nejmenší bol tísnící jeho národ a jeho mysl nezbaví se dojmů těch bolestných, když sama ze sebe tvoří. Výtvořiny našich humoristů mají za touže příčinou podivný ráz do sebe, každý jejich úsměv jest tak bolestný jako vynucený rozmar těžce churavícího, jenž naoko se veselým staví, aby rodinu svou nezarmoutil; – právě proto nejsme ani s to, abychom se smáli s sebou, odložíme výtvořiny ty a řekneme „Jsou to slabé věci“, ačkoli dobře cítíme, že jsme tím všechno neřekli, ano mnohým i ublížili. Jakž může humor rozkvétat, když vzduchu nemá? Jakž může bujný oř sílu svou dokázat, když celé pole jemu odevřené sotva tak velké jest, aby se na něm sepnout mohl zlostí, že tak málo místa mu dopřáno! Humor český má za předmět toliko ves a lid vesnický; kde zabloudí i do poměrů městských nebo vůbec vyšších, pozoruje a dívá se vždy jaksi jen zpovzdálí. Poměry společenské mají příliš málo českého rázu a známky životní pozorujeme u našeho národu vůbec toliko v literatuře – což zajisté k rozvinování humoru nepřispívá. A ta literatura naše není posud také ještě podobně bohata, tak v lid vniklá, aby nám poskytovala dosti látky zase ku literatuře humoristické. Nanejvýš do-

volujou poměry naše lehkou, velmi krotkou satiru a skutečně vidíme u nadanějších spisovatelů svých mnohem spíše důkazy satirického rozechvění než čistý, zlatý rozmar.

Lid vesnický podléhá velmi malým a nepatrným změnám; ves jest jen větší rodina, její život jest den co den stejný, a humor její nemá tedy také širšího pole. Poměry jeho už dávno hotové vytvořily sobě taktéž už dávno své stereotypní nápady a vtipy, humoristické názory a obraty mluvní, které bez patrných změn od děda se k vňukům zadědí, každého jara se s tažným ptactvem vrací a každé zimy hrčení kolovrátků doprovázejí. Kdo ze spisovatelů na poli prostonárodního humoru pracuje, musí se úplně na stanoviště prostého lidu postavit; jeho humor je pak humor lidu a jeho vtip pořekadlem nebo příslovím vyrostlým na poli s popěvkou a národními písněmi. Čte-li pak lid výtvořiny takového spisovatele, neslyší vlastně nic nového; podobně ale neslyší v nich i vzdělanější našinec nic nového, jelikož skorem všichni vzdělanci naši z prostého lidu, často z nejnižších vrstev toho lidu vycházejí, každé žilobití jeho znají, a tedy i s humorem jeho dosti obeznámeni jsou. S napodobováním prostonárodního humoru jest to jako s prostonárodními, hlavně s tak zvanými vesnickými povídkami vůbec. Spisovatelé těchto vypravují o životě vesnickém, líčí tento zcela věrně a pravdivě, a právě proto nevypravují vesnickému lidu, mezi nímž své čtenářstvo hledáme, — pranic nového. Takové povídky z kraje líbí se zase jen poněkud nám blaseovanějším, již jsme ves dávno už opustili, abychom v městech širšího duševního obzoru se domohli; jest to asi tak jako s tím, že odrostlý leckdy rád se v poetické vyličení dětského života vehloubá, kdežto dítě zase nejraději o velikánských, přepodivných činech čítá, jež dozrálí i přezrálí lidé vykonali. Vesničan čítá mnohem raději o životě městském než o svém vlastním, a právě proto zamiluje sobě čtenář takový mnohem více na příklad *Týla* než jakéhokoli spisovatele vesnických povídek.

Což se pak měst dotýče, rozkvétá český rozmar (u nás se může říci, že rozmar vůbec) toliko v rodině aneb ve kruzích úzkých, rodinám zcela podobných. Humor na základě roz-

maru toho jest však příliš podoben podstatou svou humoru onomu vesnickému, jest tedy jako tento brzy v hlavních věcech vyčerpán. Rodina nezaujímá a nemůže zaujímati v mysli a v srdci muže všechno místo, humor mužův musí dále zasahovati – rodinu zůstává skorem výhradně své ženě. Podle toho by se mohlo zdáti, že bychom pro humor (abych tak řekl) lyričtější hlavně ženských spisovatelek míti mohli. Však i tu vadí přemnohé.

Německý literární historik *Hermann Marggraff* diví se (viz jeho úvod k *Wenglerovu Hausschatz der deutschen Humoristik*), že při velkém počtu německých spisovatelkyň žádná posud v oboru čistého humoru se nepokusila. Diviti se tomu nemohu, jelikož myslím, že ženská vůbec, zvláště pak Němkyně, kdež mužští v tak abstraktní výši myšlenkové se pohybují, výdatného humoru co spisovatelky ani schopny nejsou. Spisovatelka jest vůbec už výminkou a vstupuje v chrám té svaté obce, která o vzdělání a pokrok svých bratří literaturou pracuje, vždy s pocitem nesmírně vznešeným a opravdovým. Mužští jsou tu už spíše zdomácnělí, as tak jako kostelníci, ministranti a svíčkové v chrámu zdomácnějí, nahlas mluvívají a leckdy sobě i privátní žertík dovolí; ženská pak zůstává po celý čas v chrámu tom myšlenkovém v rozhárání opravdovém a celé její působení v něm je až na konec vznešenou modlitbou – někdy ovšem naivní modlitbou dítěte. Ženské jsou hlavně domácím kruhem vychovány, rozumějí tomuto nejlíp, a jelikož se srdce lidské bohužel jen soukromě a v domácím kruhu přirozeně objevuje, rozumějí ženské také srdci nejlíp. Ženská spisovatelka nakreslí život duševní, jak daleko se na cit obmezuje, vždy mnohem bystřeji; nebude se snad po prvotní příčině některého faktum ohlížet, následky tohoto faktum, kteréž v citu člověka vyvolalo, vylíčí ale dopodrobna, ukáže dále, jak z citu toho nový zase čin vyrostl, a vysvětlí nám takto přirozenou cestou protivy mezi prvním a druhým činem, jimž často nerozumíme a jež z nestálosti povahy vykládáváme. Muž všímá sobě zase života veřejného, v němž se rozum spíše jeví než cit; měří jaksi nově povstale světy, aniž by drobnohledem prozkoumal infusorie, jež je vytvořily.

Kdybych nazval humor darem *přirozeným*, prohřešil bych se proti svým náhledům o schopnostech, maje vždy za to, že jen zevnějšími okolnostmi každá schopnost se budí a pěstuje. Vím ale, že jakmile humor, jenž o chybách lidských co o pouhých slabostech žertuje, jim nic hlubšího, vyrostlého ze špatné povahy nepodkládá a chyby ty jaksi jen z abstraktní stránky co vůbec stávající, nevyhnutelné běže, – jakmile tedy ten čistý humor rozum a zkušenost ku pomoci přibeře, ihned se na satiru přemění, jež chyby lidské ostrým pitevním nožem nemilosrdně rozbírá a zároveň co humoru praktičtější k opravám cestu klestiti chce. Žena spisovatelka musí takové množství zkušeností a rozumových abstrakcí sobě nahromadit, než veřejně s prospěchem vystoupit může, že její humor musil by se už tím proměnit v satiru. Satira ta by ovšem zase přetřásala toliko jednotlivé řízy a záhyby lidského srdce, jako ženský rozmar probuzen bývá záhybami a řízami šatů kolemjdoucích ženštin.

Myslím, že nebylo od místa, aby se spíše všeobecně o poměrech těch promluvílo, než abych byl probíral jednotlivé články almanachu svrchu jmenovaného, jemuž zajisté upříti se nemůže, že, *co možného*, soustředil i vykonal.

J. N.

OBRÁZY ŽIVOTA 1. ledna 1860

ČESKÉ GRANÁTY
BÖHMISCHE GRANATEN

Čechische Volkslieder, übertragen von Alfred Waldau. Zweiter Band
Prag, Fr. Ehrlich

Neunavňý *Waldau* pokračoval hned po vydání prvního svazku svých překladů v dalším převozování českých národních písní. Držel se i dále zásady té, že překládal nejvíce doslovně. Při prvním svazku vytýkal jsem právě za touto příčinou mnohou vadu, jelikož při doslovném překladu spisovateli dosti často nepěkná forma se vloudila a tím mnohá naše národní píseň tratila; při svazku druhém však vidím se skutečně překonána novou pílí, jaká zde přiložena. Snad že spisovatel cvikem ku jistému stupni dokonalosti se propracoval, snad že s větší chutí přikročil – druhý svazek je prvního mnohem dokonalejší. Jednotlivé vady, pořídku se vyskytující, nemohou podstatně úsudek změnit, aniž dobrý dojem zvrátit. Kdyby při lehce možném novém vydání svazku prvního olepšily se vady dřívějších překladů, byli bychom v německé literatuře národními písněmi co nejčestněji zastoupeni. Není pochybnosti, že *Waldau* překonal už všechny ostatní překladatele českých písní.

Německá literatura honosí se nyní už dobrými překlady písní skoro všech národův; české písně má nyní v také úplnosti, že ani my Češi sami nemáme posud podobně dokonalé sbírky. (*Böhmische Granaten* obsahují ku 850 písním.) *Waldau* nepřekládal toliko z jednotlivé některé sbírky, ale sestavil ze všech, kde co dobrého, a mimo to vybíral sám z četných létacích listů i tak nazvaných jarmarečních písní, sbíral sám mezi naším lidem, kde co zapomenutého a posud neznámého. Za tou příčinou má *Waldauův* překlad právě tolik zajímavosti pro nás Čechy jako pro Němce. Čtoucí setká se zde často s některým číslem, kterého posud nebyl seznal. Mimo to nás přepodivně dojíhá naše národní píseň, čteme-li

ji v podobně plyném překladu. Jednoduché a překrásné, bohužel že nečetné národní naše balady a romanci podobají se nám, jako by to proslulé nějaké balady skotské nebo mistrné práce Goethenovy byly; a lyrická naše píseň může se směle po bok stavěti výtvorům prvních lyriků německých. Uvádím jednu z přeložených písní (druhého svazku číslo 41), která zajisté vyrovná se písním nejslavnějšího lyrika německého, ohnivým to granátům Heinovým:

*Zur Heil'gen, die mein Herz verehrt,
ein glattes Pfädchen führt;
wer frei sich dort ergeben darf,
der singt und musiziert.*

*Einst schritt auch ich gar oft dahin,
und war voll Sang und Scherz:
jetzt hab' den Gang ich eingestellt –
mir ist so weh um's Herz!*

J. N.

OBRAZY ŽIVOTA 1. ledna 1860

Kdož by přílišně truchlil, že podzimek žloutnoucí a slabé listí setřásá a pohrobuje! Strom měl už své ovoce a nezáleží na tom, dožije-li list ještě nějakého dne nebo ne. Tím dojemnější jest ale, když už z jara květ oprchává, naděje budoucího bohatství větrem odváta bývá a strom holý zůstává aneb alespoň sílu svou zbývající v bezúčelné listí vehání a je temnou, truchlící barvou ošatí. Za posledních let vyprovodili jsme mnohé ze svých kruhů ku hřbitovu; byli to většinou velikáni, již byli už pro vznešenou myšlenku krev svou nejraději vycedili, s hrobem i slávu svou sobě vypracovali, a bolest naše nad jejich zánikem byla snad jen proto hlubokou, že vůbec nerádi ztrácíme ze svého středu muže skutečně veliké, jelikož jimi se honosíme a rádi bychom jim věčně vděčnost svou proukazovali. Bolest bývá ale zmírněna tím, že zůstávají mužové tací památky své činnosti, s nimiž se pak obírat můžeme, že jejich život jaksi nedokončen v pozůstalá jejich díla přešel a působením pohrobním že mužové ti sílu svou životní ještě nadlouho dosvědčují. Na místo těchto zemřelých našinců nastoupili nyní zase jiní, literatura naše dostala nového popudu a života, rozkládá se bujně na vše strany, a třeba by ještě mnoho mladším pracovníkům už za tou příčinou scházelo, že mladi jsou a dostatečného času k všestrannému rozvinu posud neměli, přece už viditelně, že literatura nevymírá a nedokonává. Tím smutnější ale musí býti výjev u hrobu některého z nejmladších těch pracovníků, když zbývající dosti malý houfec druhá svého do hrobu spouští a věnec pohřební mezi sebou na památku rozdělují. I mladiství ti druhové jsou věncem květoucím – a mrtvý jejich druh zvadlým kvítkem z něho, jež se uschlé a vybledlé v pamětní knihu založí. Prvním tímto uschlým a vybledlým kvítkem z našeho kruhu byl *Stanislav Jansa*.

Stanislav Jansa, narozen 26. září r. 1842, zemřel 26. ledna b. r., a nedožil tedy ani úplných 18 let. Je-li stáří toto překvapující pro obecnost, kteréž s různými plody mladounkého básníka se seznámilo, překvapilo neméně i jeho nejbližší přátely. Jansa byl pro svá léta neobyčejně duševně zralým, a cítě zralost tuto sám, předstírával vždy vyšší stáří a udával o 3–4 léta více. V jeho pozůstalých spisech, jež nyní předemnou leží, zrcadlí se duch podnikavý a snaha všestranná. Vedle četných básní, v nichž nehledaný cit obyčejně v dobré formě zaujímá, psal Jansa už také kratší a delší povídky. Jedna z nich byla vytištěna v Poutníku od Otavy, druhá, krátká a dokončená, podána redakcí *Obrazů života* as na čtrnáct dní před neočekávanou smrtí. Ostatní práce toho druhu jsou vesměs nedokončeny, jakož i nedokončenou zůstala jakás veselohra, z níž as čtyry scény napsány, aniž bychom se byli plánu ku celému kusu dopídití mohli. Básník neměl ani času dosti, aby ideály své vyslovil. Snad mu nebylo ani popřáno, aby dostoupil tak daleko, že by se mu ideály jeho se skutečností sblížily a oné oslňující nejisté záře ztratily, kterou při mladě bujné fantasii vždy kolem sebe mají. V budoucím čísle *Obrazů života* podáme výbor z pozůstalých Jansových prací.

Pohřeb našeho přítele byl při četném průvodu odbýván a viděli jsme s radostí, že přítel náš ještě neumřel, jelikož jeho památka v tolikerých srdcích žíti bude. U nás dostává se lidem, byť i ne pomníků, alespoň pěkných pohřbů; smrt každého našince zasáhne příliš hluboko v život ostatních, než aby v upřímném žalu jej na poslední cestě nevyprovodili. Jansovi poštěstilo se, že dosáhnul toho, čeho sobě v jedné ze svých nejposlednějších básní přál:

*Ó bych poznal aspoň jediného,
jenž by tichou slzu pro mne ronil,
tichou, – ale želu pravdivého.*

J. N.

Ruch nynější literární manifestuje se více tím, co se teprv připravuje, než tím, co právě vychází. Mezi spisy, kteréž co nejdříve vyjdou, zaujímati bude zajisté jedno z nejpřednějších míst *Geologie* Jana Krejčího, jejížto první sešit zakrátko už v rukou obecnstva bude.

Spis ten od několika let již k tisku přichystaný jest založen na zevrubné známosti nejenom zemězpytné vědy vůbec, nýbrž na samostatných výzkumech v Čechách, v Moravě a Slovensku vykonaných. Nejenom z obvyklého způsobu vychvalování, nýbrž v úplné pravdě může se o něm říci, že vyplní velkou mezeru v písemnictví našem; neb mimo překlad *Cuvierových Převratů země* od Svatopluka Presla, mimo *geologické pojednání* skladatele toho spisu v *Časopisu musejním a Živě*, mimo jeho *Geologický popis okolí pražského a Malý zemězpytný přehled* p. dr. Kodyma nemáme v českém jazyku ničeho o tomto velezajímavém předmětu uveřejněného. Žádná z přírodních nauk nezasahuje tak hluboko do potřeb obecného života a žádná není spolu tak zajímavá jako geologie čili zemězpyt. Nejenom hornictví, nýbrž stejnou měrou i polní a lesní hospodářství, stavitelství, sochařství atd. čerpá podstatný díl svých pravidel z této nauky; zároveň neupokojuje žádná nauka překvapujícími výsledky svých výzkumů badavého ducha tak jako ona. Tedy nejenom poučnou, nýbrž nejkrásnějším způsobem i zábavnou knížkou bude spis zde ohlášený. Na doklad toho stojíž zde stručně zaznamenaný obsah jeho:

1. *Domněnky o původu země*. Výklad o podobě, hustotě a teplotě zeměkoule.
2. *O vzduchu*. Bývalé a nynější působení jeho na povrch zemský. O větrech a působení jejich na rozdělení vláhy po zemi.
3. *O vodě*. O bývalém a nynějším rozšíření jejím po zemi. O tvořivé moci vody. O rušivé moci vody.
4. *O sopečných výjevech*. O rozšířenosti sopek po zemi. O zemětřesení.
5. *O pevninách*. O rozdělení jich na zeměkouli, o po-

době a povaze jejich. O útvarech zemských. 6. O *prahorách*. Rozšíření jejich po zemi. O prahorách československých. Českomoravská vysočina, Šumava, Krušné hory, Krkonoše, Tatry. 7. O *silurském útvaru*. Nejstarší živočichové a rostliny. O rozsáhlosti jeho na zemi. Silurský útvar v Čechách. 8. O *devonském útvaru*. Otisky zvířat a rostlin. O rozsáhlosti jeho na zemi. Devonský útvar v Moravě. 9. O *kamenouhelném útvaru*. Zvířena a květena uhelná. O rozsáhlosti jeho na zemi. Kamenné uhlí v Čechách a Moravě. 10. O *permském útvaru*. Otisky rostlin a zvířat. Permský útvar v rozličných dílech země, v Rusích, Němcích, v Čechách. 11. O *útvaru triasovém*. Zkameněliny jeho. Rozsáhlost po zemi. Útvar triasový v Polště, na Slovensku, v Alpách. 12. O *útvaru jurském*. Zkameněliny jeho. Rozsáhlost po zemi. Jurské skály v Moravě a na Slovensku, v Polsce a Alpách. 13. O *křídovém útvaru*. Zkameněliny jeho. Rozsáhlost po zemi. Útvar křídový v Čechách, Moravě, na Slovensku, v Alpách. 14. O *nummulitovém útvaru*. Rozsáhlost jeho a vystoupení v Moravě a na Slovensku. 15. O *hnědouhelném útvaru* v Čechách, Moravě, Slovensku. O kamenosolném útvaru v Polsku, Uhřích a Sedmihradech. O sladkovodních a mořských usazeninách též doby. 16. O *starých náplavech* po Evropě. 17. O *novějších náplavech*. 18. O *útvarech sopečných*, zvláště v Čechách, Moravě a Slovensku. Vyhaslé sopky české, moravské a slovenské. 19. O *půdě orné*. V seznamu tomto poznamenány jsou jen hlavní články, o nichž ve spisu jednáno jest, o velkém množství podrobností a příkladů uvedených z krajin domácích přesvědčí se již každý v prvním předloženém sešitu.

Dílo bude mimo to obsahovati množství dřevotisků, které zároveň k vysvětlení popisů, jakož i k ozdobě spisu slouží. Hned v prvním sešitu jest použito 88 krásných dřevotisků ze slavného díla *Principles of Geology* od Lyella vyňatých. V následujících sešitech bude obsaženo též mnoho původních výkresů. Nakladatel Antonín Augusta nelituje žádných obětí, aby spis vyrovnal se všem podobným podniknutím cizokrajním.

V málo nedělích po sobě vydal školní rada pan *Wenzig* čtyry brožurky (nákladem Augustovým v Litomyšli), jejichž obsah vesměs k tomu směřuje, aby se nyní opět na nevyhnutelné zařizování škol českých poukázalo. Jsou to hlasy vážné a v pravý čas pronešené. O důležitosti vychovávání na základě mateřského jazyka netřeba ovšem naproti rozumným lidem šíře rozprávěti; kdo jen poněkud svobodomyšlnější ústavě nakloněn, uznává vždy a ve všem rovnoprávnost národností, a tedy nejspíše ji uzná tam, kde jí nejvíce zapotřebí, – totiž ve školách. Bohužel však, že rozumných těch lidí posud ještě tak mnoho není, aby se zde onde hlasy jinak smýšlejících neozývaly, a že před nedávnem ještě doba temná ještě méně osvícenců odchovávala. Šero nezmizí náhle a zařízení nějaké, jednou už utkvělé, velmi pomalu ustupuje zařízením novým, třeba přirozenějším a praktičnějším. Lidé jsou velmi pohodlní a jednají kvůli zvyku a pohodlí často proti vlastnímu přesvědčení. Vidíme to na vzpírání se proti každému novému vynálezu, proti každé nové pravdě. Mnohý otec, mnohý učitel seznal na sobě záhubný vplyv vychovávání bez mateřštiny, vyučování na základě cizího, chladného jazyka, a přece podrobuje dítě své nebo své svěřence ze zvyku a z pohodlí zase témuž vplyvu. Podobá se toto počínání skoro strachu, aby neměl syn většího pohodlí, než otec míval, a aby nebyl vnuk dříve zralým a pružným, než děd jím býval. Tímto zvykem a pohodlím stalo se také, že posud dostatečných *českých* škol nemáme. Vláda naše, veřejné mínění všech vzdělaných národů, náhledy učitelstva, měšťanstvo, zkrátka vše se spojuje a přeje školám na základě mateřštiny zřízeným, a přece jich posud nemáme, přece musíme posud poukazovat a opět poukazovat k jejich nutnosti! Čas jako by nyní pokračoval.

čoval rychlostí zdvojnásobněnou, vzdělanost se rychle šíří, stále vzrůstá, rozkvítá a vždy nové a nové ovoce nasazuje, národové zápasí, aby žádný z nich při pokroku všeobecném pozadu nezůstal, neboť běda každému opozdilému, budeť zašlapán a žebrákem učiněn – a my stojíme přece ještě na váhách a opomijíme sobě odevřítí a připraviti nejlepší a nejlehčí cestu ku dosažení vzdělání rovnajícího se vzdělání jiných národů, a tedy i ku dosažení rovného duševního a hmotného blaha, opomijíme posud zříditi sobě – své české školy! Vzdělanost není už toliko majtkem jednotlivců, u všech národů snaží se vzdělanci, aby vzdělanost se rozšiřovati, v lid se dostati, lehkým a příjemným způsobem i nejnižším se sdělovati mohla, – a my nechápeme se posud prostředků nám poskytovaných, učíme se vědám na základě cizího jazyka a stavíme tímto zároveň hráz mezi všeobecnou vzdělaností a lidem naším, jemuž krásná jeho mateřština ani k tomu dopomoci nemůže, aby se něčemu naučil, jenž, chce-li *nějaké věci* se přiučiti, teprve po léta cizímu *jazyku* učiti se musí.

Ku vadám těmto poukazuje také p. Wenzig a poukazuje k nim přímo, mužně a beze všeho snižování jazyků a národností cizích. Kamž by také vedlo snižování takové nehodné, ano komuž by napadlo vůbec jen, aby proti vyučování nějakým jazykem nemateřským mluvil, kdyby tento skutečně nějakým zvláštním prostředkem ku dosažení vzdělanosti byl; ba snad by se vůbec nikdo o mateřštinu nestaral, kdyby zcela lhostejno bylo, jakým jazykem se vyučuje, a kdyby učení se jazyku cizímu něco zcela lehkého bylo. Proti učení se jazykům *vůbec* nebude ovšem nikdo, jelikož se každým přiučeným jazykem nový svět duševní, nové bohatství myšlenkové nám odevírá; každý rozumný prohlásí se ale proti tomu, aby člověk dříve jazyku cizímu se učil, než v poznání vůbec pokračovat může, a prohlásí se tím spíše, když vlastní jazyk právě tak ku sdělování a vyučování se hodí jako kterýkoli jiný. Mnohému není a nemůže být popřáno, aby dlouhá léta ve školních skamnách trávil, aby „studia svá dokončil“; takový musí v nejkratší době největší sumu vědomostí a poznání sobě zaopatřiti a měl by nyní ještě větší část odmě-

řeného mu krátkého času teprve přizpůsobení nového prostředku, cizího jazyku, obětovat, kdežto mu vlastní jazyk jeho už hotový prostředek poskytuje! Poukazujet k tomu p. Wenzig velmi trefně a vyslovuje přímo, že cizí jazyk *co základ při vyučování* nejen škodlivě, ale i záhubně působí. Kdož by mohl o pravdě tak jasné pochybovat! Kdyby však někdo přece pochyboval a pochybnost tu vyslovil, nemohl by ho opět nikdo rozumný považovat jinak než za nevědomého nebo zlomyslného. Po vyjití brožurek p. Wenzigových ozvaly se přece hlasy podobné pochybující; odsoudily však samy sebe buďto už posměvačným svým způsobem, nebo tím, že upíraly věci *každému známé proto*, že každého se týkající.

Každý z nás přesvědčil se skutečností o pravdě, že cizí jazyk vyučovací záhubně působí. Sotvaže jsme se písmenkám a cifrám přiučili, byli jsme uvedeni do německých škol. Nebylo zde jediného předmětu, kterému by se bylo česky vyučovalo; mnozí učitelé většinou českých žáků neuměli ani česky, ba ani učitel náboženství nemohl česky se vyjádřiti. Seděli jsme tu, školní kázní přinuceni, jako zabití po několik běhů; na katedru a při tabuli přednášely se rozdílné, užitečné věci, jimž jsme však z počátku pranic, později z větší části nerozuměli. Němečtí spolužáci byli jaksi šlechtou naší proto, že všemu rozuměli a hravě se učití mohli. Záviděli jsme jim, často jsme je i nenáviděli – a podobná, v srdce dítěte zarostlá nenávisť může v pozdějším životě příkře vystoupiti a poškvrní v každém pádu čistou mysl dětskou. Učili jsme se velmi pilně a pokračovali jsme přece jen pomalu; tím vázlo ale zároveň vyučování vůbec, musilo se až příliš pomalu ve vyučování pokračovati a stalo se zase, že němečtí spolužáci tím zlenili. Mnohý z nás, často některý nadaný hoch, znechutil sobě učení vůbec a byl z dráhy vymrštěn, na které by byl prospívati mohl. Zkoušky nám nebyly ničím více než mučením. Masu nesrozumitelných věcí jsme ovšem zmohli, uvědomění ale to, že věci školní umíme, neprospívalo nám a čas zkoušek byl pro nás časem ouzkostí, neboť mohlo se lehce státi, že vláda jazyka nás opustí, že porozuměné věci vyjádřiti nedovedem, a jediná neporozuměná otázka mohla nás zničit.

Mnohý to odstonal, ba leckterý i smrtí zaplatil, mnohý ztratil drahý rok svého života, musil třídu školní ještě opakovati a nevyzískal za ztracený rok nic více, než že uměl o málo víc německy. Dlouho, dlouho to trvalo, než jsme papouškovat přestali a myslet se naučili. Příčin toho všeho není sobě dítě ovšem vědomo, následky cítí ale bolestně. Teprve v pozdějších letech nahlídneme, proč nám to bylo tak milo, když nějaký učitel Čech české slovo k nám promluvil. Bylo nám, jako by to byl milý matčin hlas o prsa zazvonil, jako by se nám byla lahůdka podala, – všichni jsme byli rozradováni a sledovali učitelovo vyučování pak tím napnutěji. Učitele Čecha milovali jsme, učitele Němce báli jsme se jen. A když později na vyšších ústavech příznivá doba nám popřála, že některé předměty se též česky přednášely, – s jakou to pýchou přihlašovali jsme se my Češi k přednáškám českým a s jakou pílí jsme se učili, abychom žáky německými zahanbeni nebyli! Nevadilo nám ani to, že se čeština nebyla dříve pěstovala a že jsme už vyučování německému jakž takž byli přivykli, – za málo dní bylo vše v náš prospěch vyrovnáno.

Kdo později sám snad učitelem na německém ústavě byl a mezi žáky svými Čechy měl, seznal ty poměry ještě lépe. Litoval zajisté hochů těch, kteří někdy věci ani neporozuměli, někdy porozuměvše a tázání jsouce, marně se po výrazu trápili, pozoroval zajisté náhlé vzplanutí myšlenky na tváři žákově a jeho radost, když se mu česky vysvětlovalo a pomáhalo, a cítil, že je za to milován. Hodiny češtině věnované jsou českým žákům vždy hodiny sváteční.

Nemůže se ovšem říci, že by vzdor zhoubnému dualismu tomu nebylo se vyvinulo dosti mužů znamenitých a nyní vysoce postavených! Skutečnost tomu nadsvědčuje, jest k tomu však už také obzvláštního nadání zapotřebí. Prostřední talent (někdy i vyšší, zapletený však v nešťastnější poměry) zakrní často zcela, aneb alespoň zůstává velmi prostředním i v praktickém životě. Stane se z něho pouhý stroj. Podobných strojů máme, jak známo, všudy dost a víme, že všeobecnosti pramálo prospívají.

Doufáme pevně, že hlas p. Wenzigův nepadl na skálu.

Obce mají dosti prostředků, aby poskytnuté jim příležitosti použily a občanům svým zařizováním škol na základě mateřštiny budoucí blaho pojistily. O další nad obor jednotlivých obcí sáhající školní poměry postará se zajisté vysoká vláda sama, neboť bude vždy a všechno podporovat, co ku vzdělání všeobecnému přispívá.

Jakým způsobem české ty školy by se zařizovat měly, ponavrhnou a rozhodnou mužové soudní a zkušení. P. Wenzig naznačil už cestu k tomu a slibuje, že v praktických svých radách pokračovati bude.

J. N.

OBRAZY ŽIVOTA z března 1860

SPIKNUTÍ FIESKA V JANOVĚ

Občanská truchlohra od Friedricha Schillera

Překlad J. Sl. Haštalského

V Praze, nákladem Karla Bellmanna

Dobrý překlad Haštalského vydán tu tak krásně, jak vůbec officina Bellmannova vše upravuje. Fiesko jest co do zevnějšku jednou z nejkrásnějších kněh českých. Každý podobný úkaz u nás musí nám tím příjemnějším býti, že u jiných národů tiskařské umění nyní už vrcholu svého se domáhá, ba skvostnost jednotlivých kněh skorem až ku krajnosti zabíhá. Zvláště pařížské kníhy jsou nyní vzorem tiskařům celého světa. Vychází v Paříži množství kněh, z nichž jednotlivý svazek 40, 50 i 60 franků stojí; náklad na jednotlivá díla dosáhne někdy i výše 2–300 000 franků. Umělci nejrozmanitější spolčují se, aby něco velkolepého podali, a tím povstávají díla spíše umění než průmyslu přináležející. Málo se tam hledí nyní k obsahu, tím více ale ku zevnějšku. Největšího nákladu požadují však kníhy modlitební. Tisk jejich nemůže už býti pestřejší, každá počáteční písmena jest vinětou okrášlena, kolem každé strany vinou se arabesky, ku každé modlitbě přidána rytina dle Raffaela nebo Overbecka, každá litanie ověnčena jest kruhem andělských postav. Vazba sestává z aksamitu, slonové kosti, oceli, stříbra a zlata a jest přísně provedena buďto v byzantinském, maurském nebo gotickém, italském nebo francouzském vkusu. Taková kniha stojí pak při nejmenším 500 franků. Nerozumem by bylo, kdybychom podobného něco i u nás žádali; poměry naše jsou proti tomu příliš skromny: požadujeme však vždy takovou pěknost tiskařských výrobků, abychom se cizích národů styděti nemusili a aby zároveň krasochuť našeho obecnstva tím vzdělávána byla. Přáli bychom sobě, aby Bellmannův ústav častěji zřetel svůj ku spisům českým obracel a tím písemnictví našemu

prospíval; nepochybujeme, že by pak i obecenstvo vděčným se ukázalo a podnikavost bez materiálního výsledku nezůstavilo.

OBRAZY ŽIVOTA z března 1860

České literatuře chystá se málo znamenité obohacení spisem jakýms, který se nejspíše pod titulem *Babinský žije!* do veřejnosti uvede. Jistý spisovatel napsal totiž německé Babinský lebt a chce se i o české vydání důležitého toho spisu postarat. Obsah německého dílka jest dle sdělených oznámení: Jeho doba dětská a jinošská. – Studentská léta. – Babinský co voják. – Pomocník v nouzi. – Babinský co dohazovač – co duch. – Oklamání úředníci vrchnostenští. – Babinský a zlá dcera mlynářova atd. atd. – Jeho nynější propuštění. Co ozdoba se přidá obraz Špilberku.

OBRAZY ŽIVOTA z března 1860

Dějepisní pověst z třicetileté války
Od Prokopa Chocholouška

Bibliotéka českých původních románů, ročník V, sv. 1 a 2

Chocholouškovo péro je známo. Spisovatel ten měl svého času veliké působení a oblibu u čtenářstva našeho a dle toho získal sobě i slušné místo v českém literárním dějepisu. I hlavní přednost jeho leží v líčení, kterážto dobrá vlastnost ovšem nejspíše v románu historickém vynikati může. Spisovatel ten dovedl situacemi působit, které nebyly otřelými, a sloh jeho byl příjemný, plyný a místy i velmi uhlazený; mnohem menší péči věnoval však myšlenkové stránce svých děl. Charaktery jeho měly málokdy psychologickou hloubku do sebe, třeba by se upříti nemohlo, že vzdor své povrchnosti a nevyhloubenosti alespoň dosti ostře a určitě vystupovaly. Předností podotknutých vidíme i v Hradu patrné stopy, ačkoli hlavní vada zase rovněž co posud neodstraněná se objevuje. Děj vzat z dob třicetileté války. Kaplířové ze Sulevic, emigranti to čeští, stojí na straně protestantské a jsou velkou podporou Torstensonových vojáků. Událostmi válečnými přivedeni jsou i do vlasti své a na svá bývalá panství, stojící tehdaž už v řízení rodiny jiné. Zvláštní a romantický to zajisté poměr, jehož spisovatel dosti zajímavě použití dovedl. Náhle se však skončí smrtí Pavla Kaplíře celá pověst, aniž by zapředený v ní román, v lásce mladého Oldřicha (nejprovedenější to osoby celého díla) ku dceři nepřátelské rodiny velmi šťastně založený, jen poněkud k uspokojujícímu konci dovedl. Zakončení Hradu podobá se řece v písku mizící a nezbude leč dojem nepříjemný, jakýž každá chvatná práce zůstaviti musí.

LÁSKA K BÁSNÍKOVĚ
O KREJČÍKOVĚ ANEŽCE

Od Karoliny Světlé

Bibliotéka původních románů českých. Ročník 1860, sv. 3 a 4

Náklad Kateřiny Jeřábkové

Před nějakým časem vysloveno v těchto listech, že u mladších našich básníků dámy štěstí nemají a básníci ti dokazují to prý nejlépe tím, že ve svých výtvorech ženskému pohlaví právě nelichotí. Nyní můžeme se vším právem tentýž výrok opačiti a říci, že rovněž mužští u ženských spisovatelek milosti neobdrží, a vylíčí-li básník ve svém plodu ženu neideální, že básnička hned zase nějakou neideální mužskou povahou se odmění. V Láске k básníkovi i v povídce krajomluvou psané O krejčíkově Anežce vidíme toho smělý vzor. Rozdílní to věru ženští hrdinové v obou těchto plodech, a přece se nám zdá, jako by vedle sebe státi musili, jako by druhá povídka schválně ku první proto připojena byla, aby čtenář první povídkou a v ní obsaženou výstřední povahou neuspokojen hned nato druhým extrémem zase v rovnováhu přiveden byl. *Isabella*, hlavní páka Lásky k básníkovi, je personifikací chladného rozumu, podrobujícího každý krok železným zásadám, a to nejen zásadám ustanovujícím život rodinný, ale i život veřejný, občanský – ovšem pokud tento vůbec ženy se dotýká a v některých poměrech její pomocí prostředně se ustanoviti a pošinouti dá. Karolina Světlá ovšem utvořila sobě stafáží zcela ideální, jakýs rámeček s pozlátkem budoucnosti; přece však nemohla se kvůli pravděpodobnosti a kvůli své tendenci docela do budoucnosti ženské emancipací pošinout a zůstalo jí z přítomnosti nepřející ženskému pohlaví tolik závadného, že hrdinka její ve svém styku s veřejným životem co *trpitelka* vystoupiti musila. *Isabella* vystupuje na jeviště co povaha hotová, určitá, sama v sobě uzavřená; je při ní hned z po-

čátku tolik mužného, že nás nadobyčejnost její okamžitě zajímá. V milenci svém pozná nadaného básníka, neuvědomělého posud a nevěřícího ve svůj talent; pomůže mu obětí velikou k tomu, že jeho básně do veřejnosti se dostanou, a oblaží ho takto tím více, ano uznání veřejné začátečníka co nejslavněji uvítá. Básník nedbá však mnoho o budoucí svou slávu, žije toliko své lásce, nebásní dále a pracuje pouze o to, aby sobě chléb zaopatřil a milenku co choť obejmouti směl. Isabella je povinna svému národu, aby genia mu zachovala. Prchne před ním a básník *Oskar* nedozví se po léta o ní ničeho, čímž zase v pravou svou dráhu uveden. Co pamfletista je později ku dvacítiletému žaláři odsouzen. Neštěstí toto přivede Isabellu opět na jeviště. Prosí u jisté vysoce postavené osoby za milost a dosáhne jí tím, že se opět stane obětí – chotí nemilovaného muže. Oskar je osvobozen a dosáhne pracemi svými básnickými vždy vyššího a vyššího stupně ve veřejném uznání; Isabellu má však za nevěrnou a opovrhuje jí. Když se konečně o její oběti dozví, vzroste jeho náruživost k ní ku takové výši, že Isabellu stůj co stůj svou nazývati chce – aby prý měl náhradu za své utrpení, jak praví. Isabellin boj srdce s povinností končí samovraždou – utopením.

Máme-li zde personifikací chladného rozumu a železné vůle, nalezáme zase v *Krejčíkovic Anežce* personifikací pouhého citu. Ze samé citlivosti někdy čistě ženské, někdy náboženské vzdá se svého milence, miluje ho však dále, ačkoli se k ní byl nehodně choval. V době, kdy on ode všech opuštěn k smrti se hotuje, umře obětavě s ním.

Obě ženské jsou skutečnými hrdinami ženskými – umějí trpět. Odpustí to každý rád, že Isabella je příliš vzorně, příliš ideálně kreslena, odpustí už proto, že se spisovatelka ve svých konsekvencích nikde proti pravé ženskosti a alespoň pravděpodobnosti neprohřešila. O dvou těch povahách platí slova *Schefrova*: „O jiné se strachovat a o jiné se starat, místo jiných trpět a nešťastnou být, kalich hořkosti jinému určený tajně vypít a mlčet – ano za jiného třeba umřít, vše to dovede šlechtná, něžně smýšlející žena!“ Protiva v povahách ženských nemůže být ostřeji vyslovena: Isabella je žena, kterou

dříve poznati musíš, abys ji miloval, Anežka žena, kterou dříve milovati musíš, abys ji poznal. Jsou-li ženy vůbec stroji umělými, dovedla Světlá nám je i co umělkyně v rozřešení životní úlohy vykreslit.

Světlá nebyla ale tak stranickou, aby vedle vznešených těch povah ženských také jiné méně vznešené, a jak Kotzebue praví, „mezi mužem a ďáblem stojící“ nepostavila. V Anežce vidíme kontrasty ty pěkně rozvinuty. Vůbec se musí uznat, že Světlá i vedlejší figurám ve svých povídkách dosti úpravy a barvy přeje.

Proti čemu se ale docela prohlásit musíme, to jsou hlavní povahy *mužské* v obou povídkách. Ty věru mohou vzbudit nechť proti celému mužskému pohlaví. Básník Oskar je z počátku dítě, milenkou jakoby matkou nebo chůvou za ruku voděné, později je nekonsekventní a ku konci špatný, náruživostí ovládaný. Tak sobě velkého básníka *nikdy* myslet nemůžeme. Milenec Anežčin je veskrz náruživá povaha, vyšší myšlenky nebo jemného citu zcela neschopná. Kdyby byla spisovatelka volila povahy vyšší kategorie, bylo by se alespoň její prvější dílo sice rozšířilo, ale zároveň i všestranněji zaokrouhlilo. Těžko ale v podobných věcech kárat nebo předpisovat; spisovatel zná buď podobné osoby náhodou, buď *chce* právě tak je nakreslit – a v tom je ovšem suverénním, zcela oprávněným.

Další vada objevující se nám jest v Lásce k básníkovi postup děje trochu volný. Nestává se volným snad přílišným reflektováním a vhloubáním – podobná místa jsou nám u Světlé už pro svou duchaplnost velmi milá –, ale stávají *dialogem* zdlouhavým a málo kořeněným. Nepoměrnost mezi duchaplným popisem a zdlouhavým dialogem ukazuje, že spisovatelka je ještě na stupni stálého studování, neustanovená zcela sama v sobě, ač není pochybnosti, že zakrátko se vybaví z přípravních svých prací a stupně dosáhne, na němž se literatuře pravou ozdobou stane.

J. N.

Jarní almanah na rok 1860. Redigoval Vítězslav Hálek
 Spodobiznou Františka Palackého. Ročník III
 Tisk a sklad Kat. Jeřábkové

Divno mně vždycky bylo, že když jsem o někom z přátelského kruhu mladších spisovatelů a o jeho plodech příznivější úsudek vyslovil, vždycky se mně stranictví vytýkalo, ačkoli často na druhé potištěné stránce nebo už v některém předešlém sešitu *Obrazů života* tentýž právě uznáný spisovatel se s chladnou a nemilosrdnou úvahou setkal. Nepochopoval jsem, že lidé nepochopují, jak může někdo přítelem, a přece nestranným být. Musím to podotknout, jelikož mně v okamžiku na tom záleží, aby zase někdo protivou netvrdil, že jsem přestal být přítelem těm, kterým jsem jím dříve byl; neboť musím skutečně se přiznat, že se mně letošní třetí ročník *Máje* mnohem méně líbí než ročníky předešlé. Nemůže se mu ovšem velká pestrost, neočekávaná rozmanitost upřít, schází ale onen vzduch a zápach jarní, který dřívější dva ročníky ovíval, tíží v něm vzduch těžký, palný, unavující a zleňošující, aniž by se bylo dostouplo už k dobám žní, k dobám zralosti. Letošní *Máj* podobá se spíše obyčejným almanahům německým, kteréž spisovatelé naplňují pracemi nepodařenějšími, třeba staršími a bez výboru. Lehko to může být také následek panujících nepříznivých poměrů veřejných, a pak ovšem třeba těžko redaktoru, aby vynikl. – *Za májového večera* od *Karoliny Světlé* je práce trochu chvatná, prázdná myšlének nových. To jedině musíme schválit, že spisovatelkyně tenkrát s mužskými milosrdněji nakládala. – *Hajduk Veljko* od *N. M. Špuna*, jež už čtenáři *Obrazů života* z některých dobrých článků o kulturní historii srbského národa znají, jest pojednání feuilletonisticky zdařilé, jemuž bychom však kvůli českému čtenářstvu větší hloubku přáli. – *František Palacký*, životopisní nástin od *V. Zeleného*, vyznamenává se hlavně spisovatelským taktem; jindy a jinde by mohl ovšem

zajímavějším se stát. – *Z přátelství* od J. V. Jahn. Lituju velice, že se nesetkávám se spisovatelem tím více na oné cestě, na které jsem ho loňského roku vřele uvítati mohl. Veřejné společenské poměry, v jejichž líčení Jahn velmi šťastným býti mohl, máje dostatečného nadání básnického ku prodchnutí jich vyšší myšlénkou i bystrého zraku ku pravému jich pojmutí, opouští nyní a pracuje na poli obyčejné, bezten- denční novelistiky. Zde však mu posud vadí mlhavý názor do života a jakési lyrické skoky postupem děje neodůvod- něné. Jahn píše nyní své novely jakoby nějaké lyrické básně – přestanou pak ovšem býti novelami, aniž by se už proto básněmi státi musely. – V *Samičce* od V. Hálka nalezám toliko pěkný sloh a zde onde obraz vynikající. – Nyní následují po sobě tři pověsti vymyšlené a národní. *Královská skála* od Pro- kopa Rudného musela by býti prohloubenější, aby základní pěkná myšlénka k jasnějšímu světlu a užitku dospěla. *Tři zlaté vlasy Děda Vševěda* jsou K. J. Erbenem vlastní mu rázo- vitostí vypravovány a důležitými poznámkami opatřeny. *Adolf Heyduk* vypravoval *O dvou přátelích* příliš sladce. – *Tři lístky z románu* od M. Brodského. Podivný to plod zajímavého spisovatele. Plody jeho vyrůstají jakoby ze srdce, z vřelé krve; krev ta nevlívá se však do nich proudem plným, nýbrž jakoby po kapkách vycezena, a než druhá kapka zase vy- prýští, už dávno první utuhla. U Brodského jsou vždycky jednotlivá místa čarokrásná, celek však činí dojem nepro- myšlenosti. Tím se také stává, že kratší lyrické básně a kratší povídky nás dojímají jistěji a mocněji než delší. První kapitola *Tří lístků* zalíbí se každému pro svůj aforistický, pěkný sloh a pro jednotlivé pěkné myšlénky – ostatní kapitoly však zase vyruší. – *Amadeus* od V. Ž. Donovského. V silně kaceřova- ných *Třech Češích* téhož spisovatele viděl jsem veliký talent vypravovatelský, jenž se hlavně manifestoval dobrými, pro- tože ze skutečného života čerpanými situacemi a některými psychologickými obraty, které o bystrém pozorovateli svědčily. V povídce uvedené spustil se však spisovatel dráhy té, a to s ne- velkým prospěchem. – *Kus románu* jest psán onou elegancí, která *Pflegra* všude vyznačuje. – Od redaktora *Obrazů života*

sdělena jest veselohra ve třech jednáních *Žena miluje srdnatost*.

Přicházíme nyní ku části veršem psané. *Josef Barák* podal pět básní, z nichž poslední velmi zdařilá. První nerozumím, jelikož je konec jakýsi nahodilý a bez souvislosti s verši předešlými. – *Brodského* Tušení patří k nejlepším básním téhož spisovatele; Poslední bratr na Sázavě jest balada plynň veršovaná a hlubšího významu, romanci Vallée du Fermain jest zpracována dle jisté anekdoty o Napoleonovu pobytu na výspě Svaté Heleny. Látka poslední mohla se na cit působlivěji vzdělati. – O pracích *Cidlinského* nemůže se mnoho jiného říci mimo to, co o básnickém nadání spisovatele toho vůbec v loňském ročníku *Obrazů života* pověděno. – *Douchova* Bohatá nevěsta je dosti dobrá deklamovánka; *Erbnova* Májová noc uvádí se prý v hudbu, k čemuž se plynňostí svou hodí. – *Gollerova* báseň Žebrák lásky vyznamenává se na začátečníka dobrou formou; na obsahu ale každý pozná, že je to cit vylhaný. Jen úplné podání individuálnosti vlastní může začátečníku k uznání dopomoci. – Mezi *Hálkovými* básněmi vyniká dle *Bérangerových* vzorů pracovaný a velmi rozmarný *Frajtr Kalina*. Ostatní dvě romanci mají pěknou formu. – *Heydukův* talent zůstává čistě lyrický a k tomu ještě na krátké, okamžikem povstávající plody poukázány; za tou příčinou také je jeho *Na Bosporu* mnohem slabší následujících písní. – O samouku *Hovorkovi* nemůže se posud dle podaných prací soudit. – Sam *O'Brien* od *Jiljí Jahn* jest nejen báseň nejdelší, ale zároveň i ta, která sobě ze všech ostatních poetických prací nejvyšší cíl vytknula. Není pochybnosti, že *Jahn* cíle svého dojde, až poněkud ještě jasněji psáti počne a z mlhy té se vybaví, která plody jeho posud kryje. Mnohé krásné místo utrpělo opět tím ujmu, že spisovatel je snad kvůli rýmům rozpředl. – *Jeřábková* *Granada* byla by zcela dobrá báseň, kdyby obsah její se nás příliš málo nedotýkal. *Budoucímu* geniu je pravá perla, vyrostlá na půdě klasických studií. – Ostatní ještě básně jsou od *Gustava Pflegra*, *Anny Sázavské* a *Josefa Wenziga*.

J. N.

OBRAZY ŽIVOTA 3. června 1860

R Ů Ž E

Almanah na rok 1860

Sestavili a vydali Frant. Schwarz a E. H. Lipnický
Čistý výnos věnován ochotnickému divadlu v Soběslavi

Práce pořadatelů samých poukazují už k tomu, že Růže má se státi almanahem pro síly nejprvnější kroky na dráze literární zkoušející. Ze spisovatelů dříve už známějších přispěli ostatně také pracemi svými *Pfleger, Jahn, Neruda, Barák, Cidlinský, Heyduk, Jeřábek, Kaizl* a *K. S.* – Pflugrova povídka Semilov je výtvar fantastický, dobře psaný; jeho báseň nepovznáší se však nad obyčejnost. Jahnova Idylla z našich dnů je novela čistě studentská, bez větší ceny, zato jsou zase jeho časové básně velmi dobré. Neruda podal arabesku *Ty nemáš srdce* a humoristické listy pod titulem *Z pamětí kočujícího herce*. Pro básnickou část napsal baladu *O třech kolech* a *Ohlas italských národních písní*, původních to písní krátkých, v nichž se duch italských napodobuje; lonský ročník *Obrazů života* přinesl už ukázkou z nich. Při referátu o Růži pravil kdosi, že v básni *O třech kolech* se o vyšší vraždychtivosti jedná! Referent ten myslil nejspíše, že národní pověry, na příklad o svatbách, skutečný základ mají a že na příklad nevěsta, nechá-li ženicha dříve před oltářem kleknout, což dle pověry dřívější smrt znamená, už se skutečně vraždy dopustila. Dále nezná nejspíše též pan referent národní české pořekadlo platící vdovám tří mužů, že totiž „o třech kolech do pekla jedou“. Podobná nevědomost se dá ovšem omluvit. Schwarzovy pohádky *Růže* a *Básník* vyznamenávají se pěknou fantasií, jsou však přesyceny obrazy a hledanou formou. Lipnického *Synova kletba* jeví pilnost, ale zároveň skromné jen nadání novelistické.

Z básnických prací zaujímají čestné aneb alespoň čestnější místo básně *Barákovy, Gollerovy, Heydukovy, Panýrkovy,*

Schwarzovy a Vostřebalovy. V *Crhových* básních potkáváme se s obrazy odjinud už sice dosti známými, dobře ale umístěnými.

Článek František Turinský je nám co literární vzpomínka vzácný.

J. N.

OBRAZY ŽIVOTA 3. června 1860

Pomalým, ale jak pevně doufáme, jistým krokem pokračujeme s *Obrázky života*, rozšiřující stále skrovný z počátku kruh našeho odběratelstva a vymáhající sobě touž cestou vždy širší a obsáhlejší působiště pro podniknutí, kteréž jedině touhou povstati a udržeti se mohlo tou, abychom národu našemu přispěli něčím blahodárně na vývin jeho působícím. Není už pochybnosti, že podniknutí naše nákladné, započaté s důvěrou v přízeň *českého* obecnstva, se udrží a při dalším oučastenství bujně a krásně se rozvine. Jakž by nás byla také mohla důvěra klamati v národ, jenž v pravém pocitu svých potřeb a svého postavení vyvinul sobě písemnictví (nyní už zajisté uznáníhodné) sama ze sebe, aby jím nejen duševní a hmotné blaho své, ale i vůbec život svůj *co národ* pojistil. Písemnictví české jest naším životem, ano nejhlavnější a jedinou takřka známkou, že posud žijeme. V něm zrcadlejí a soustřeďují se všechny naše snahy, dle jeho úkazů možno takřka dech českého života měřiti, jako květ jest květem českého kmenu. Jsme věru hrdi uvědoměním, že i *Obrázky života* nový postup písemnictví, nový pokrok národa značí. Přejíce sami, aby se podniknutí naše chloubou literatury stalo a vždy vyššího stupně dokonalosti se domáhalo, jsme přesvědčeni, že zároveň přání všech přátel českého písemnictví vyslovujeme. Vyšších vždy stupňů dosáhneme ale zajisté jedině výdatnou a vytrvalou podporou se strany obecnstva, a podle výsledků dosavadních není, jak už řečeno, pochybností, že podpory té se nám v plné míře dostane.

První pololetí druhého ročníku je v rukou obecnstva, jež tedy ví, s jakou péčí a s jakým nákladem *Obrázky života* se vedou, jež zná, co podáváme a že ničeho neslibujeme, čeho bychom nevyplnili. Podotýkáme toliko, že, co se látky do-

týče, veliké a rozsáhlé přípravy jsme učinili. Zábavná část naše obsahovati bude výtečnější práce starších známých i mladších osvědčilejších sil. Naše novelistika zahrne nejen národní a společenský život, nebude toliko fotograficky věrné obrazy skutečnosti podávati, povznese se ale i v svět ideálnější a vyšší, v svět taký, jaký sobě přejeme, a povídka nebude mít tedy toliko účel ten, aby bavila, nýbrž i aby o nynějšku uvědomila i pro budoucnost vznešeněji smýšlejících lidí odchovala. Rozumí se samo sebou, že roucho, v jakémž pravda zahalena bude, nesmí splývati toliko v řízách přísné opravdivosti, hlavní barva většiny zábavné části musí mít ráz veselejší do sebe, musí se často i k tomu povznést, čeho národu našemu nejvíce zapotřebí, – totiž k humoru. Básně budou jako vždy přísně vybírány. Překlady nemají toliko k snadnějšímu vyplnění místa nebo k pouhé zábavě sloužit, musí spíše mimo původním pracím rovné účinkování i známost cizích literatur u nás rozšiřovat.

Část *poučná* i *poloučná* seznámí čtenáře příjemným a srozumitelným způsobem s *výsledky* nejnovějšího zkoumání. Zvláště články dějepisné, cestopisné, ethnografické a přírodopisné budou se pěstovati, a zaopatřili jsme sobě už takovou zásobu *ilustrací* dokonalých, že četnými *původními* směle s časopisy zahraničními zápasit můžeme a překoupenými čtenářstvu svému to podáme, co se pro něho z časopisů cizích nejlépe hodí.

O B R A Z Y Ž I V O T A 3. června 1860

LITERATURA V DOBĚ NASTÁVAJÍCÍHO POLITICKÉHO RUCHU

Není pochybnosti, že pro řádný rozvin nově zrozeného literárního života českého ještě několik let míru a klidu všeobecného zapotřebí. Doba bouřlivější činí nejen básníka roztržitějším, méně mocným a způsobilým, aby všechny duševní síly své ideální jakés práci, čistě myšlenkovému a abstraktnímu dílu věnoval, ale odvracuje i zřetel obecnstva od života literárního, vyvolává netečnost. Doby činů rozechvějou každého jednotlivce, který vůbec dojmů schopen, a činy působí nejen na spoluúčinkující, ale i na nejvzdálenější a materiálně ani prospěchu ani škody z činů těch nemající. Každý větší čin lidský, buďsi vznešený nebo nízký, buďsi vzdálený nebo blízký, domáhá se svým čistě lidským jádrem soucitu u celé vzdělanější části člověčenstva. Nynějšek nás stále zajímá svými náhlými změnami, svými bouřemi a boji, které před nedávnem ještě nás samých se dotýkaly, v budoucnosti bližší či další snad zase dotknouti se mohou. Doby takové vyvolávají však opět vlastní svou literaturu, každé faktum musí se okamžitě rozebrati a dle své důležitosti ustanoviti, každý papršlek, který budoucnost naši osvětluje, musí se ostražitě zkoumati, aby bouře nás nepřipravené nepřekvapila a z každé události nejvyšší výtěžek se docílil. Není dále pochybnosti, že náš vysoce vzdělaný národ alespoň rovně s jinými se na zjevech veřejných zúčastňuje, že i pro něho vše to zajímavost do sebe má, co jiné vzdělané národy zajímá a u nich zvláštní časovou literaturu pěstuje. Tím divnějši musí nám ale být, že čistě časová literatura u nás takřka v kolébce, ano abychom tak řekli, posud nenarozena. Ti, kteříž s tělem a duší se pěstování krásné literatury oddali, nejsou snad rovně schopni, aby k rozlušťování časových otázek přispívali, a jsou-li i schopni, je žádoucnó z příčiny zpředu uvedené, aby na vyvolené dráze

setrvali; národ náš má ale dosti synů vzdělaných, dosti sil v každém oboru, ba i kapacit vynikajících, že by se síla mužů jiných našla, kteří by času svému úplně dostáli a lidu v politickém ohledu rozumnými a pevnými vůdci býti mohli. A přece jsme posud u nás neviděli spisů všímajících si poměrů politických, ano neměli jsme a nemáme posud ani časopisu neodvislého, který by samostatně si počínal a lidu nanejvýš potřebným vodítkem byl. Lid musil vědomosti své čerpati z časopisů cizích, které na poměry nám zvláštní ohlížet se nemohly a také neohlížely. Někteří našinci učinili ovšem už kroky ku zaražení neodvislého politického časopisu; povstaly ale překážky, kterých neznáme. Konečně svítá nám naděje lepší. Německé a po nich i české listy přinesly zprávu, že se několik mužů ve vlasti naší, ano i mimo ni známých spojilo k prosbě Jeho Majestátnosti císaři Františku Josefu přednesené o povolení ku vydávání českého politického listu, a pečliví ti mužové mohou být přesvědčeni, že s nimi statisíce vzdělanců tutéž spravedlivou žádost má a statisíce že toužebně vyplnění žádosti té očekávají. Co nejdříve dozvíme se výsledek kroku, který třeba dosti pozdě učiněn, přece ještě blahodatné následky míti musí. Že náš lid neodvislý časopis srdečně uvítá, není pochybnosti; posud všímal sobě toliko Posel z Prahy záležitostí obecnějších a tím se stal miláčkem českého čtenářstva. Můžeme-li zprávám věřit, které i o dvou nových politických listech mluví, můžeme také očekávat, že vzájemným snažením se obou veřejnosti u nás brzy pomoženo bude.

Podnes jevil se český veřejný život toliko v časopisech beletristických, v plodech krásné literatury a v kritice těmito vyvolané, oněmi pěstované. Což to ale byla kritika! Málokdy čtli jsme řádný rozbor, někdy se jmenovalo úvahou vypočtení obsahu, někdy byla úvaha pouhé slohové cvičení, někdy i schránkou a záštitou mrzkých osobních ohledů a účelů. I tento poměr přestal by při vycházení neodvislého politického časopisu a kritika svobodně a rozumně pěstovaná působila by rovněž blahodatně i na beletrii.

Nemůžeme pro tentokrát vypočítati obecenstvu celou řadu

nově vyšlých spisů, za posledního pětinedělí vycházely knížky jen spoře. Neunavený náš rytíř kyrilského písma F. J. Jezbera vydal opět spis *O písmenech všech slovanských národův* a připojil k němu opět „obranu“ proti nájezdům jemu strojeným. O „písmenech“ samých neproněsl spisovatel nic nového, opakuje toliko sama sebe. Co se týká náhledu spisovatelova, že by měli všichni Slované kyrilským písmem psát, podotýkáme, že náhled ten, proti němuž jsme se už loňského roku z důležitých příčin prohlásili, u spisovatele se nezvrátil. Dostačí, uvedeme-li některá vlastní jeho slova: „Jsou sice ovšem ještě někteří na Západě, kteří se domnívají, že bychom, proměnivše abecedu, odtrhli se nejenom od vzdělané Evropy, než i též od veškeré posavadní literatury naší. Podobné mínění porážeti bylo by zbytečno – už samo sebou se zničuje. Mluva každého národa zponenáhla se mění a tím od původní mluvy se vzdaluje a různí. – Tak jako nerozumno by bylo, když by někdo přirozené proměně jazyka brániti chtěl, *rovněž i nerozumno jest, když někdo, lpě na nedokonalém pravopisu, jemu jenom proto věren zůstává, aby se neodtrhl od vzdělané Evropy, jakož i od veškeré posavadní literatury své*“ atd. Celá knížka je velmi neladně složena a po diletantsku upravena, sloh jest nepěkný, gramatikální chyby (zvláště při užívání slov „můj“ a „svůj“) četné. –

Vydávání nákladných a vzácných děl pokračuje. Firmy Kober i Bellmann ustanovily se na nové obrázkové vydání *české biblí*. Biblí Bellmannova bude ozdobena vyobrazeními, jež slovutnou biblí Allioliho zdobí, Kobrova kresbami od zdejších umělců.

J. N.

NADHROBEK HONORATY
Z WIŚNIOWSKÝCH-ZAPOVÉ

V rukou našich dívek českých, které ještě vůbec s to jsou samy sebe českými se nazvati, českým slovem cit svůj rozvlnit, myšlenky své probudit nechati, nalzá se už od loňska vzácná kniha, perla to pedagogické naší literatury, milé Pomněnky záhy zemřelé paní Zapové. Čtenářky naše rozmilý ten spis zajisté dobře znají, zajisté sobě zakochaly čistě ženské názory duchaplné spisovatelky, která z hloubi svého něžného srdce zápalně zase k srdcím mladých družek promluvit uměla a která v hloubi bohatých svých citů perly nalezala, jež dívkám českým co nejkrásnější šperk podati mohla. Zavdělčíme se tedy čtenářkám svým, podáváme-li obraz nadhrobku paní té, jež nad Prutem narozena (5. dubna 1825), na Vltavě poslední své dny strávila, zanechavši nám na výměnu pohostinství skvostný dar svého ducha. Jak známo, dokonala výtečná paní ta 4. ledna roku 1856.

OBRÁZY ŽIVOTA 20. srpna 1860

Největší závada pro náš pokrok, vadící všude, překazující i umrtvující, jest bez odporu nedostatečná výměna náhledů. Možno, že ji nevyvinutému politickému životu přičísti musíme, jisto ale, že v literárním životě, v němž se závada ta dle našich poměrů nejjasněji ukázati musila, skutečně se také jasně objevila i posud objevuje.

Po skoro desítiletém mrtvu na poli pěkné literatury, nastalém tím, že starší, dříve činnými byvší mužové dílem věkem, dílem předešlými bouřemi vysílení psáti přestali, rekrutovala se literatura z pokolení mladšího; nastal ruch tím bujnější, že nové síly ty nejen mladšími, ale i jinou dobou odchovanými byly, nové názory a myšlenky v práci uváděti chtěly, poctivou vůli měly a že literatura se znenáhla z rukou pouze ochotnických vyvazovala a pro veřejný, politický život národa tím býti počala, čím mu býti má. Doba zplodila mladší síly ty, doba je donutila ku vystoupení a dala výtvorům jejich odlišující barvitost. Není pochyby, že právě nyní nejprvnější úlohou starších pánů v tom ohledu bylo, aby kritickým okem pokrok mladších sledovali, a třeba by s novějšími náhledy se nesrovnávali a jim v odpor stavěti se musili, přece zkušenosti své sdíleli a upozorňovali na poklesky, jimž se bujnost konečně vyhnouti ani nemůže. Toho se však nestalo: ze šetrnosti jisté sem sice náležející, nešťastné však výminky nepodotýkáme. I časopisectvo české vůbec podávalo úvahy o nových plodech jen jakoby výminkou a z donucení; ano sešedlý a sešlý Musejník, jemuž úloha ta nejvíce přináležela, skutečně aristokratickým taktem nové doby sobě ani nevšímal, a zakládaje činnost svou na nečinnost posledního desítiletí, historickým svým způsobem a drobným písmem – v bibliografii dle abecedy a se svědomitým udáváním osmerky nebo dvanáctky, počtu

stránek a krámské ceny nově vyšlé spisy *registroval*. Názory mladších samy sebe tedy vykvasiti musily, měla-li vůbec nějaká jasnost nastat. I utvořili jsme si časopis, v němž jsme vzájemně plody své posuzovali, hledíce zároveň ku *všem* úkazům literárním a posuzující je měrou rovnou. Že věc ta záhadnou svou stránku měla, nemůže se popírati. Taká literární strany autokritika, byť i sebe přísnější a spravedlivější, musila nepřátelství buditi; chválilo-li se, nazváno to kamerádstvím, vytýkalo-li, závistí! Že se dle přirozeného běhu věcí jedno neb druhé vždy dítí musí, mohlo se také stále a konsekventně vytýkat – ovšem ne veřejně, tomu nedopouštěla lenost! A tyto poměry trvají posud.

Nemluví-li a neodporuje-li se veřejně a důsledně, mohli bychom myslit, že vše s drahou a názory novými srozumíno. Tomu však tak není. O srozumění ani památky. Starší pracovníci, delší řadou let mnohem organisovanější, jsou náhledy svými na jiné straně, mladší pak – kolik hlav, tolik „*stran*“, jak jsme říkati navykli. Vše, co se v literatuře přihodí, budí své pro a kontra; náhledy tyto vyměňují se ale toliko oustně, k veřejnosti se nedostanou. K tomu přispívá ještě, že se ve-společně všichni osobně a blíže známe. Povstává donášení a klepy, celý vzduch literární je naplněn miasmem otravujícím, seškvařeným v tajné retortě ze samých „*prý*“ a „*on řekl*“, a chce-li někdo náhledy ostatních seznat, musí vzduch ten do sebe vssáti, musí prsa svoje všemu jizlivému a svírajícímu přístupna učiniti, musí dopřát, aby sluch jeho rozerván byl tóny ostrými a drsnatými. To vše je sice nejohybnější ordure littéraire, patří právě proto ale jednou do veřejného prádla.

Přislechněm také několika takovým frázím, které ve vzduchu neviditelně se vznášejí, a přece své tělo mají; lovme je ze vzduchu – jinak bychom se jich nedopídili.

Nejčastěji slýcháme v šumu tom slovo *lid*, slýcháme ho tak často, že by se lehce myslet mohlo, o lid český že se převelký počet nejhorlivějších mužů stará, lid český že je předmětem myšlének celého našeho literárního světa, našich nejohnivějších tužeb a snah, lid český že nám podává příležitost, abychom energii svou skvěle ukázati mohli. Zatím bývá ale výraz ten

bohužel toliko arabeskou pro pěkné nebo holé frázi, nejvíce negativního smyslu, kterými se ta nebo ona věc šmahem a rázem odbývá. „To se pro český lid nehodí“, „k tomu ještě lid náš nedozrál“ – taká jest obyčejně forma frází těch. Přihledněme trochu blíže.

Slovem *lid* vyrozumívají páni ti hlavně lid *selský*, přibírajíce jen částečně ještě venkovské měšťanstvo k tomu. Je pravda, že bohudíky selský a měšťanský lid naší silou, naším jádrem jest; z něho ale vyrostl stav jiný, třetí a stavům oněm nanejvýš k užitku a ku cti sloužící, stav vzdělanců. A pro tyto by neměla krásná literatura být jiná, než jakou bychom pro lid méně vzdělaný uměle odchovávali? Nemělo by se spíše o *národu* než o *lidu* mluvit? A může vůbec něco z oboru krásné literatury, je-li to zplozeno duchem nadaným, obsahuje-li to myšlenky a názory, kterých dříve v spisech českých nebylo, skutečně pro národ náš nebýt? Může se snad tvrdit, že by vůbec některý literární plod národu mohl na škodu být? Nevývratnou pravdou jesti, že národ zdravý sám odstraniti dovede, co organismu jeho škodlivé, – národ churavící nebo dokonávající však že umělými léky se nevzmůže, ještě méně ale že se mu pomůže systémem prohibitivním, který ho odděluje od širého nebe a vzduchu, všem ostatním národům ku zdraví sloužícího.

Goethe, Lessing, Schiller, Dante, Milton a jiní heroové literární nepsali zajisté pro lid v užším slova smyslu, psali pro třídy vzdělané, ano až nejvzdělanější, a teprve masou těchto vzdělanců, jež osvětili novými myšlenkami, jež rozehřáli obrovskými svými děly, působili zase na vrstvy dolejší. Nebo snad nepatří mužové ti, kteříž tak zvanou světovou literaturu tvoří, zároveň ku literatuře národní? Chceme-li pokrok národa, musíme pro všechny třídy jeho zároveň pracovat; všechny třídy musí se vyrovnat třídám jiných národů, nebo se staneme jednostrannými, naše vzdělanost bude neprava, náš pokrok záhadný a život našeho národa věčně kolísaný a nejistý. *Jedna část spisovatelů nechť píše pro lid, druhá pro třídy vyšší* – obě části budou mít zásluhu stejnou. Krásné literatury bude potud zapotřebí, pokud vůbec harmonie u vzdělání našem zapotřebí bude; jakož ale národové už o sobě a oddělení od sebe nejsou,

takž nemůže jakž ve vědecké, tak i v krásné literatuře *půda národní jedinou* půdou býti, v níž by literatura se zakořenila a z níž by vyrostla. Širý svět je jedinou kyprou půdou pro krásnou literaturu naši, myšlenky všech národů musí v sebe pojímati, aby sama něco rovně časového vytvořila a v koncertu všeobecném platný hlas svůj našla. Právě ti pánové, kteří od krásné literatury diktátorně žádají, aby pouze „z národní půdy vyrůstala a pro náš lid se hodila“, mají v jiných oborech, na příklad v literatuře čistě nebo polovědecké, mnohem širší svědomí. Nebo myslují snad, že se na příklad Aristotelovi Základové poznání pro náš „lid“ hodí? Že Slovník naučný svými veleučenými články bezprostředně na sedláka a prostého měšťana působí? A přece bychom zajisté se tomu netěšili, kdyby spisů těch nebylo. Rovně ale právo má pro sebe literatura krásná. Podivno dost, že se o těch věcech vůbec ještě mluvíti musí!

Mnohem ještě směšnější jest ale tvrzení, že pro to neb ono „*lid náš ještě nedozrál*“. Je to právě tak směšné jako tvrzení, že ten neb onen národ ještě pro svobodnou ústavu zralým není. *Poměry mohou být nepříznivé*, nikdy ale národ vzdělaný nezralým, uznávají-li se národové ostatní, s ním sousedící a stále obcující, za *zralé*. Řeknete-li, že lid ještě nedozrál, uznáváte ho vůbec za nezralý, aby podobně pokračoval jako národové jiní, a poctivá snaha naše, o níž pochybovat nechceme, musí hledět národ náš k tomu stupni zralosti přivést, na kterém onino nyní už stojí. Národové tito pokročí mezitím ale zase obrovskými kroky dále, my budem dle toho pak opět nezralými a pokulhávání počne znovu.

Že by lid náš k něčemu nezralým byl, uznáváme za pouhou urážku, třeba bychom připustit musili, že rozdílné poměry mu v tom vadí, aby zralost jeho zjevně a prakticky sama za sebe mluvila. Náš selský lid jest na příklad průměrně vzdělanější než lid francouzský, u kterého v některých krajinách čtení a psaní ku vynikajícím zvláštnostem patří. A přece by sobě snad nikdo tvrditi netroufal, že lid francouzský je nezralý! Pro to ale pro všechno nestojí lid náš ještě na stupni tříd vyššího vzdělání a nebude také nikdy na něm státi. Aristo-

kracie duševní bude vždy lišiti se od vzdělání masy, a právě proto nesmí také literatura pouze k „lidu“ hleděti a musí i plody se honositi, které dostačujou lidem, již svoje vzdělání dobyli sobě na základě všeho toho, čeho cizí národové už dovedli. Čistě národní literatura jest pouhý nesmysl. Měli jsme ji jenom tenkrát, když celá literatura sestávala toliko z národních písní a pověstí, a byli bychom jejího květu dosáhli, kdybychom byli v podobných poměrech se vyvíjeli, jaké čínskou, sanskritskou nebo řeckou literaturu vytvořily. Nyní ale netvoří už jednotlivý národ sám dějepis, tvoří ho všichni národové společně.

Jedině pak prospěje literatura národu, může-li haluze své volně na všechny strany rozkládati, a jediné tím ji podporujeme, neklademe-li jí nikde meze.

Lid náš sám nesrovnává se s oktrojovanou mu krásnou literaturou, jemu se na příklad nelíbí ani ony vesnické povídky, jež se u nás co tak znamenité obohacení *národní* literatury vyhláshují, on touží po novém, posud nepoznaném a cizím.

J. N.

O B R A Z Y Ž I V O T A 20. srpna 1860

Některá pravidelná podniknutí dodávají nám vždy nové a nové látky ku rozborům nebo alespoň možnost, že vůbec o literatuře české mluvíti můžeme. Mezi podniknutí ta náleží příkladně Bibliotéka českých původních románů, která letos spravidelností dříve neobjevenou pokračuje. Nejnovější ukončená povídka bibliotéky té je dvousvazková *Anna z Kunštátu* od Josefa Svátka. Mnoho můžeme této prvotince pilného spisovatele vytýkat, nepochybujeme však přece, že Svátek později dobrým spisovatelem se stane historických *povídek*, byť i *román* mimo obor jeho ležel. Potvrzuje nás v tom jasnost plánu v nadzminěném plodu, rozumné rozvržení celé látky, dobrá volba látky samé a všudy najevo vystupující historické studium. Schází tomu však onen pel poetický, ono prodchnutí původní geniální myšlénkou, schází ostře naznačená tendencí, jakáž v románu býti musí. Spisovatel sám však nazval plod svůj „historickou povídkou“, a musíme tedy pouze co na takou hleděti. Především radili bychom spisovateli, aby rozvláčností se vyhýbal a ku stručnosti hleděl. V některých částech své povídky ukazuje jasně, že sobě rozvláčnost Waltera Scotta za vzor vzal; rozvláčnost skotského tohoto barda je ale sama sebou odůvodněna, způsob líčení jeho podobá se toku klidné, majestátní řeky, v jejíchž jasných vlnách se dlouhá pestrá pláň se všemi svými květy, slunečními paprsky i svým posvátným tichem obráží. I nejpřesycenější lekturou moderní a pikantní sáhne čas po času rád zase k Walteru Scottovi a nabude z něho opět jasnost, poklid a cit pro poesii. Scott měl následovníků na sta, však ani nejnadanější z nich, na příklad Cooper, nedostihli jasnosti jeho a nevyrovnali se jeho poetické zvláštnosti. Tato jasnost a poesie schází i Svátkovi a rozvláčnost jeho v popisu zůstává pouhou rozvláčností a nemá do sebe mimo minu-

ciésnost žádné zvláštnosti. Dialog vleče se omrzele a bez všeli-
kého ohně, bez vší individuálnosti; myšlenky v něm obsažené
nejsou dosti ostře vysloveny. Historických excerptů vřaděno
příliš mnoho, spisovatel neodpustil nám ani popis Malé Strany,
jak za středověku vypadala, ačkoli věc celá už z popisů Prahy
pro cizince určených dostatečně známa. Až vady tyto odstra-
nitelné skutečně odstraněny budou, může, jak už řečeno, Svá-
tek dosti dobré historické povídky podávat.

O B R A Z Y Ž I V O T A 20. srpna 1860

JOSEF JUNGHANS,
OTOKAR II. V SAMLANDU

Vady poněkud podobné (jako Jos. Svátka Anna z Kunštátu) má i *Junghansovo* dramatické dílo *Otokar II. v Samlandu* (historické drama v pěti jednáních od Josefa Junghanse. – Nákladem spisovatelovým). Děj dramatu podobá se navlas dějům v nyní už překonaných a zastaralých povídkách rytířských, rozvin děje pak je zcela jednoduchý, dialog beze vší barvy.

O B R A Z Y Ž I V O T A 20. srpna 1860

J E N T Ř I L É T A

Román od Karla Sabiny

Bibliotéka původních románů — U K. Jeřábkové v Praze

Mezi vypravovateli našimi zaujímá Sabina jedno z nejpřednějších míst a má dle toho i populární jméno. Jeho plody vyznačují se velkou znalostí společenských poměrů, fantasií bujnou, někdy až výstřední, slohem elegantním; což pak se spisovatele dále týká, je velmi plodným, tak plodným, že někdy až přechvacovati se zdá. V románu jeho nejnovějším zdají se býti stopy takového chvatu. Látka, nemýlíme-li se, ze skutečnosti vzatá, dovoluje hlubokou reflexí, mocné vhloubání se. Spisovatel sestavil velkou řadu nejrozmanitějších osob, v románu jeho jedná prostý vesničan, zámožný sice, ale nerozumný a toužící po lesku panstva, se šlechticem vlastní vinou zchudlým a ve své lehkomyšlnosti nenapravitelným, křižují se tam cesty lidí ideálních s cestami těch, kteří nejspinavějším materialismem se řídíce všeho špatného schopni jsou a také podobně konají. Vyjímaje jedinou figuru mladého učence jsou všechny ideálnější osoby tak líčeny, že v jejich pravdivost věříme, tím více platí to o osobách ostatních. Charaktery jsou ostře naznačeny, ne však dopodrobna provedeny, čemuž snad přílišné jich množství a i to vadí, že stojí skoro všechny v popředí. Taktéž látka sama není dosti hluboko pojata, způsob provedení rovná se spíše jednoduché povídce. Zapřít se ale nemůže, že celá povídka příjemnou a mnohému užitečnou zábavu poskytuje. —

O B R A Z Y Ž I V O T A I. Hřna 1860

ČESKOMORAVSKÁ POKLADNICE

Sestavil V. V. Haštalský
V Praze, u Karla Bellmanna

Mezi kalendáři českými skvěje se Pokladnice už od počátku svého vycházení na jednom z nejpřednějších míst. Pořadatel její nynější snaží se, aby ji nejen na stejném stupni dobroty udržel, ale stále i zlepšoval. Pokladnice podává část praktickou, dobře sestavenou, a mimo to výbor článků poučných a zábavných. Poslednější část kalendáře mohli bychom skoro almanachem nazvat; jsouť články tam většinou původní a trvalou cenu mající. Jména Jan Palacký, Karel Starý, Eduard Herold, V. Ž. Donovaný, V. V. Haštalský, Karel Hof, Gustav Pflieger, Vítězslav Hálek, František Doucha, Adolf Heyduk atd. ručí za jejich cenu a naznačují zároveň rozmanitost obsahu.

OBRAZY ŽIVOTA 1. října 1860

Romány tvoří u všech národů novověkých důležitou část literatury. Drama a román jsou nyní už skoro jedinými plody krásné literatury, kterých sobě obecnostvo sdílněji, kritika obšírněji všímá. A to vším právem. Oba tyto druhy poesie mají obzor nejširší, jim podávají látku doby nejvzdálenější, půdu země nejrozdílnější a barvitost – poměry lidské, tedy poměry nejpestřejší. Forma jejich je skoro úplně volna a spisovateli ponechána. Právě pro tuto bohatost látky a volnost forem mohou a musí se ale také nejvyšší požadavky vyskytovat a nejprísrnější měřitko přikládati. Romány uvykli jsme rozvrhnouti na dvoje, historické a sociální. Prvější může u takového národu rozkvítati, který buď sám už z bohatých dějin se těší, nebo v plném proudu činění trvá, čili konečně v proud ten teprve s plnou mladistvou silou a uvědoměním vstupuje, – zkrátka u toho, který světové myšlence v dějinách se objevující porozuměti s to jest. Národ náš *má* už historii bohatou, látka románu historického je tedy už zde, a skutečně se povídky a romány dějepravné do poslední doby nejvíce s prospěchem skoro jedině pěstovaly a náš lid měl v nich oblibu. Bohužel jsme ale posud ještě na stanovisku tom, že romány takové pěstovati se zdáme spíše kvůli příjemnému a lehčímu způsobu vzbuzování národního uvědomění než kvůli estetické jich ceně. Jinak s románem vážícím látku z poměrů společenských. Ten může jen tam rozkvésti, jen tam národní, literatuře jistého národu přiměřený, ji charakterisující, ode všech ostatních se lišící, a tedy původní ráz obdržeti, kde národ stále ještě ve veřejný život, a to vší silou, zasahuje (jinak bez toho tvoření literární nemá dostatečného podnětu), a kde tedy pestré společenské poměry vyvinovati se mohou. U nás toho posud není v úplné míře a vyvinuje se jen pomalu. Román *ryze* český by byl idyla, vesnická povídka nebo cokoli podobného; v literatuře by oddílem románů společ-

čenských naznačovaly se jen ony romány, které látku svou ze života venkovského lidu berou. Kde sáhne spisovatel do kruhů vyšších, třeba jen trochu vzdělanějších nebo vzdělanějšími býti majících, na příklad měšťanských, berou jeho osoby už ráz kosmopolitický na sebe, více kosmopolitický, než jaký značí národy nejvíce kosmopoliticky smýšlející.

Naši spisovatelé pomáhají sobě tím, že sobě utvoří svět ideální a v něm osoby také, jaké by býti mohly nebo měly. Dokladem jsou nám i romány nejnovější. Uvádíme na příklad *Karoliny Světlé Lásku k básníkovi* a *Karla Sabiny Jen tři léta*. Prvější spis je důkaz nadání nevšedního, ducha po vznešeném a důstojném toužícího, a tedy mnohdy nad skutečnost se povznášejícího. Karolina Světlá má ve svém spisu svět, jaký by sobě namísto stávajícího přála, a v světě tom pohybují se lidé skoro vesměs ideální. Vmyslíme se rádi v líčené tak povahy, necháme se unášet, jsme ale pak tím bolestněji dojati, když se přesvědčíme – o snech. Sabina počíná sobě podobně, a musí sobě tak počínati, jak jsme už dříve vyřkli. Spisovatel ten píše ale už déle, jest starším i do let i do zkušenosti, spatřil už mnohé kácející se ideály, přežil už mnohou myšlénku krásnou a ohnivou, a umí se tedy mírniti. On nám předvádí také mnohé ideální povahy, ukazuje ale, jak ideálům svým odumíraly, až odumřely, jak oheň uhasínal, až dodoutnal. On nám odhalí třeba i obraz muže, jenž svou láskou k vlasti, kterou my dle vlastních citů za neskonalou máme, nás dojíhá, jejž sledujeme napnutě až k okamžiku tomu, – kdy lásky té více nemá. Ovšem, Sabina ví také, že se ideály nesmějí tak lehce rušit, a nechá nám přece nějaký nás až do konce uspokojující, provede přece jednu povahu ideálně až na skon svého spisu – vždyť zná svoje obecenstvo.

Ačkoliv litujeme, že Sabina poslední tento svůj román jaksi v úzké meze směstnal, že neprovedl a nevyhloubal všeho, že na příklad v povídce jeho skoro všechny osoby stejně v popředí stojí, vlastního hrdiny zde tedy vlastně není, doporučujeme knihu tu přece čtenářstvu s dobrým svědomím. Vyšla v *Bibliotéce původních českých románů*.

J. N.

Č A S 4. října 1860

Bylo to za nedělního odpůldne loňského podzimku. V zahradě před Novoměstským divadlem stál na výsluní kmet mohutné postavy, stříbrných vlasů, tváře zvláště rázovité, avšak přívětivé. Postava jeho byla tak mohutná, že se zdálo, jako by podpory té hole silné nepotřebovala a jako by po léta ještě času dobře odolati mohla. A přece jsme tenkrát už často se opakující zprávou lekání byli, že kmet nám všem drahý těžce a nebezpečně opět ochuravěl, a přece vzdor tomu, že zevně tak utěšeně vypadal, dívali jsme se před každým českým představením nejdříve po lóži, v níž se svou rodinou sedával, a tázali se, když nepřišel: „Což opět churaví? – Nebezpečně snad?“

Dnes stál zde ale na výsluní s jasnou usměvavou tváří, jako by vší chorobě navždy byl už výhost dal. Všichni okolojdoucí ho pozdravovali, vždyť ho všichni znali. Studentíci, již ostatně nebyli jedinými zbožňovateli jeho, plížili se mlčky a s výrazem úcty kolem něho, poštuchovali se a šeptali sobě: „To je Klicpera.“ Který ho posud nebyl osobně seznal, obešel několik kroků a smeknul mimovolně, dotknulo-li se ho náhodou oko starcovo.

I já jsem, vyměniv sobě známku u kasy, schválně sobě zašel, abych mimojda bývalého svého učitele nejen na dráze školní, ale později i literární pozdraviti mohl. Klicpera děkuje prohlídl si mne bystřeji.

„Ach – prosím vás, nejste vy Neruda? Vidíte, jak dobrou paměť ještě mám! Což o to, paměť by tu ještě byla, jen kdyby ostatně zdraví a síly neubývalo. Jakpak, pamatujete se ještě, jak jste před maturitní zkouškou na chodbě mazur tančil? Vidím vás jako dnes. Vy jste byl pěkné kvítko! A což jste se nazapíral, že jste vy tenkrát tu merendu neřídil, při které byl školník bit! Pamatujete se ještě?“

„Pamatuju na všechno, pane rado, i na to, že jste mne vzdor všemu objímal, když jsem se s gymnasiem a s vámi loučil.“

„Inu vždyť jsem vás měl rád – všechny jsem vás měl rád! Vždyť jsem viděl ve vás dorůstající podporu dávných našich tužeb, a vidíte, nezklamal jsem se – ti bývalí moji žáci ze staroměstského gymnasia mně působí radost. Máte oheň, hoši, máte sílu a jste zdraví jako tuři; my staří aspoň vidíme, že símě námi zaseté nepadlo na kámen. Nemyslete, že sobě nevšímám každého sebemenšího kroku, který činíte. Jen kupředu, hoši, cestu máte naznačenou. O kéž bych mohl zase znovu s vámi začít! My měli těžkou práci, tak těžkou, že mnohého zlomila. Pánbůh vám dej podobnou vytrvalost, jakou my jsme měli!“

Divadelní zvonek zazněl.

Stál jsem zde rozechvřen, jako by mne byl velkokněz požehnal, a díval se u pohnutí za kmetem, který celý svůj život obětoval boji pro onu svatou věc, které jsme i my celý život svůj obětovat odhodláni. Kmet vešel do divadla a v prsou mých a v hlavě mé zněly podivně vznešené tóny tak mocně, jako by obrovský zvon to sezváněl na bojiště, na kterém pro blaho a volnost našeho lidu bojovati, krváceti a zvítěziti máme. –

Málo toliko dní uběhlo a kráčeli jsme s rozžatými pochodněmi podle umrlčího vozu, ve kterém velikán náš poslední cestu konal. Průvod lidstva byl nesmírný, byl tak velký jak Klicperovy zásluhy.

Přes rok už tomu, co mrtev a pochován. Na hrobě postaven skrovný pomník, chudý to dárek chudoučkému národu, tak chudý jako dárek staříčké, slabé matičky, která mimo lásku svých dětí ničeho na tom božím světě nemá. Dárek tak chudý, a přece tak milý jako stříbrný prstýnek milenky v bíd-
ném podruží žijící.

Napsal bych frází, kdybych řekl, že Klicperův větší a trvalejší pomník v paměti národa. Národ nezapomíná svých bojovníků, mezi bojovníky pak staví ty nejvýše, kteří zbraní nekrvavou, duševní ho chrání; on ví, že bojovníkům těm větší síly zapotřebí, že rány, které oni obdrží, bolestnější, tak bo-

lestné jsou, že často srdce puká. Kdyby se navezla mohyla vyšší než hora, vystavěl nadhrobek mohutnější než pyramida – dříve zetlí a rozpadne se, než jméno také můž být zapomenuto.

Klicperovo jméno hlásá se denně ve stáncích Thaliiných, jimiž se lid náš ponejprv probuzoval, opakuje se denně v bytech lidí učených, jest vytištěno na kněhách ležících na stolicích našich děvčat, zaznívá pozdě ještě za noci ve společnostech veselých, jimž Klicpera nezvrátná a znamenitá „pravidla“, díky své bodrosti a svého humoru, zůstavil.

Jan Neruda

OBRAZY ŽIVOTA 10. listopadu 1860

„Prosím tě, ujednejme smlouvou, že nenecháme už nikdy srdce pukát!“ pravil ke mně kdysi můj přítel F., když jsem mu právě srdečně špatně byl přečetl konec jedné ze svých básní, jenž zněl:

*A když už nejvíc blahé moudrosti
se v srdce shlukne,
buď zponenáhla pak se umoří,
buď náhle pukne.*

„Vždyť nám ti lidé beztoho stále máchovský Weltschmerz vytýkají!“ – Nevím už, jak jsem se tenkrát bránil, jak jsem odůvodňoval, že Mácha psal tak, jak mu doba jeho kázala, že ta doba ještě neukončena, a že tedy jinak psát nemůžeme, nevím ani, zdali jsem vzhledem na ten ostatní „lhostejný, malicherný a mizerný“ svět kolem nás necitoval Meissnerova slova:

*„Dort ruht gewiß der Jünger dumpfe Gilde,
um ihn geschart in ödem Ohnmachtsschlaf
und weiß vom tiefen Weltschmerz nichts, der wilde
das große Herz des heil'gen Dulders traf –“ ;*

vím však, že měl F. pravdu, nám všem známou pravdu, poukazoval-li k tomu, že se nám beztoho dosti už „toho máchování“ vytýká. „Vjeli jsme do literatury“ vší silou mladých let a ohnivě ještě obrazotvornosti, jaký div, že jsme přede všemi k básníku přilnuli, který se nám skvělou svou fantasií objevoval co ideál všeho, cokoli bychom dosáhnouti mohli, když i třeba ne následovati měli. Mácha měl už za živobytí svého věru dostatečně nepřátel a celá desíletí po jeho smrti, když nový literární ruch ospalce vyburcoval, vzbudilo se mu

nových nepřátel zase proto, že byl uznán původcem tohoto ruchu a zbožňovaným ideálem mladých a nenáviděných básníků. Mladí ti hoši ale z větší části obstáli ve zkoušce, tím i Máchovi zase uznání většího vydobyto a nyní slaví se po všech vlastech nebohý „litoměřický praktikant“ nadšeně a srdečně.

Jakž by také neměl národ znovuzrozený a omladlý, národ hledící s očekáváním na svou mládež, s důvěrou ku své budoucnosti, národ stojící v prvních dnech májových přilnouti k geniálnímu pěvci Máje! Mácha jest pro naši literaturu úkazem zcela zvláštním. Zasvítil náhle jako mocné slunce a zhasnul po krátké skvělé pouti. Máchův život může se jen jarní dojemné básni přirovnati.

Věk jeho dětinství byl sen, věk jeho jinošství jest co jeho báseň, máj, „večerní jako máj ve lůně pustých skal, na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal“ – takto líčí ho jeden z jeho pohrobních kritiků a věru velmi trefně.

Mácha, určen, aby nejvyššího dosáhl, zemřel dříve, než milovanému svému národu všechny poklady ducha a srdce svého sděliti mohl. Podal nám vlastně toliko jediný výdatný důkaz bohatství svého ducha, vydal takřka jenom Máj; básní tou jedinou však dokázal, co jsme od něho dále ještě očekávati mohli. V Máji zračí se zralost podivuhodná. Mácha uložil do něho všechny básnické své názory přírody, ozdobil ho všemi perlami bohaté obrazotvornosti, jakých básník poměrně velmi mladý jen nastřádati mohl. Dvěma třemi slovy podává obraz dojemný, cit náš rozvlňující a nadlouho, ano po celý život v prsou zaznívající. Básník Máje neroztírá zlatá zrnka v pozlátko tenounké, on je podává tak, jak jen boháč dary své podávati může. Forma je jakoby ulita, dokonalá a mystickému obsahu zcela přiměřena.

Nebylo však Máchovi dáno, aby se májem k létu probral, život jeho zůstal májovým snem, touhy jeho touhami pučících květů, z prsou se mu vyrvala zvěstná, bolestná slova: „Dalekáť cesta má!! Marné volání!!“ Často se tato slova citovala, tak často, že se zdá, jako by celého národa stesk jimi vysloven.

Karel Hynek Mácha, narozen 15. listopadu r. 1810 v Praze,

byl už 8. listopadu 1836 pohřben. V den ten chtěl se zasnoubiti.

Celý rozvin jeho duševní směřoval k pozdější dráze básnické. Už na gymnasiu nejenže pilně básnil, byl už tenkrát se seznámil s přemnohými plody nejvýtečnějších básníků jinojazyčných, zvláště německých. Co zvláštnost může se vytknouti, že tenkrát přečetl už skoro všechny plody pověstné německé „strašidelné“ literatury a že s pramáti, šedými strašidly a oběťmi svaté fémy, jak o nich Spiess a j. psali, dobře znám byl. Tím se vysvětluje i látka Máje, která pro svou zvláštnost mnoho nelibosti způsobila. – Pozdější studium filosofie uvádělo Máchovy myšlenky vždy dále v obor mysticismu.

Známo o Máchovi, že znal vlast svou důkladněji než mnohý, který mu cizáctví vytýkal. Za každých prázdnin cestoval pilně po Čechách, navštěvoval památná místa, pověstné hory, zbořené zámky a zdržoval se všude, kdekoliv krajinou přiváben a básnický naladěn byl. Bez bázně lezl po troskách bývalých hradů a rozhlížel se na nejnebezpečnějších místech bez závratí. Mnohý jeho ctitel chová milou památku po Máchovi, vlastnoruční nákres některých zřícenin. Jsou to obyčejně obrázky malé a pérem vyvedené, pod nimi jméno kresličovo a datum.

Kritikové Máchovi měli posud dosti divný osud, nebyli-li strannými. Zvláštnosti jak povahy jeho, tak i plodů přiměly je obyčejně k tomu, že místo suchopárného rozboru sami nadšeně a básnický psali. Všem stal se Mácha snem májovým.

Světíme nyní památku Máchovu a věsíme věnce na jeho náhrobek, kol jeho podobizen. Národu našemu svítá nová budoucnost, volnější rozvin; jest nám svatou povinností, abychom výtečníky své co nejdříve *věncem činův* korunovali mohli, abychom dokázali, že i my vysloviti smíme slova Máchova: „Čím menší drahá vlast, tím větší láska má!“

Jan Neruda

Č A S 15. listopadu 1860

dle Hellmutha od J. Sl. Haštalského

Není snad národa druhého, který by s podobným zalíbením čítal spisy historické jako národ český. Stará kronika ve svých kožených deskách a se svými na každé čtvrté stránce se opakujícími obrazci, ovětšelé a oškubané letopisy mají se za pravý poklad rodinný. Otec v nich čítá za spokojených a svátečních chvil a ukládá je na místo, kde toliko skvosty domácí se nalézati smějí. Mimo něho nemá žádný práva, aby ruky k nim vztáhnul, dětem jsou předmětem úcty a poetického rozechvění. Když z tajuplných těch listů vypráví nebo předčítá, panuje posvátné ticho, každý naslouchá napnutě, myslí a cítí dále a už povzbuzena v něm láska ku čtení, položeno símě, kteréž ponese květ ušlechťující a vyznačující. Náš lid nechte ale toliko proto, aby se pobavil, on čte z popudu vyššího a čta přemýšlí. Známo, že máme důmyslné čtenáře spisů biblických, poloviční to učence; rovněž máme ale i důvtipné i horlivé kronikáře, kteří na základě vyčtených událostí a pravd utěšeně rozumují. Že vzdor neřídkému tomuto úkazu přece vzdělanost politická neučinila u nás valných pokroků, tím jsou především vinny spisy samy, kteréž třeba prostonárodní titul majíce, přece dosti prostonárodními nejsou a především chybnou tou cestou kráčí, že se k lidu spíše snižují, než aby jej povznášely, že příliš málo časovými jsou a novými myšlenkami se právě nehonosí. Potřeba spisů nového podobného druhu ozývá se vždy mohutněji a dle hlasů nás docházejících hledí se také vyhovět. Tím vítanější musí býti spisy důkladné, které se nám právě nyní už objevují, které tedy v pravý čas přicházejí a na něž teprve čekati netřeba. *Životopis císaře Josefa II.* a dějepisné vylíčení celé jeho pro nás tak veledůležité doby jest zajisté dárkem, jakýž vřele uvítati musíme. Spis takový vychází právě nyní (Císař Josef II. Kniha pro lid česko-

slovanský dle *A. Hellmutha* vzdělaná od *J. Sl. Haštalského*) a nachází se jistě už v rukou přemnohých. Netřeba teprve poukázati k tomu, v jaké paměti Josef II. u našeho lidu stojí, stalť se mu takořka osobou báječnou, předmětem jeho snův a pověstí. Musili bychom obsah přemnohých básní opakovati, kdybychom mluvili o pověstech těchto obšírněji. Právě proto jesti ale veledůležito, aby se náhledy lidu o muži vytrříbily, který vedle své velikosti dle všeobecné lidské povahy i leda jakou stinnější stránku měl, kteráž se zvláště pro nás důležitou a osudnou stala. Hellmuthův spis jest psán rukou historika, znajícího, jakou formou se látka lidu podávati musí. Obraz celé doby jest jasně nakreslen, jednotlivé povahy vystupujou ve své zvláštní rázovitosti a tvoří vhodný významný rámeček kolem osoby hlavní. Mimo životopis Josefa II. obdržujeme kus historie rakouské, část dějin všeobecných. Že se u vzdělání německého spisu Hellmuthova právě pan Haštalský uvázal, zvyšuje cenu. Pan Haštalský uznán už za vynikajícího spisovatele prostonárodního; on ví, jak k lidu mluvíti má a jak sobě nejspíše s ním porozumí. Nakladatelstvo přičinilo se své strany vše, čeho zapotřebí. Úpravné vydání posud vyšlých tří sešitů, jakož i zdařilé a četné obrazy vtištěné ušlechtlí krasochuť našeho lidu a rozmnoží lásku jeho ku čtení.

J. N.

Č A S 25. listopadu 1860